

הכנסת
הספרית

הישיבה המאתיים-ושלושים-ואחת של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, כ"א בתמוז התשמ"ו (28 ביולי 1986)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

חוק אמנת החברה הבין-אמריקנית להשקעות, התשמ"ו — 1986. לקריאה ראשונה, מטעם חבר הכנסת — הצעת חוק הרגל והסמל (תיקון מס' 2), התשמ"ו — 1986 — מאת חבר הכנסת מאיר כהן אבידב. לדיון מוקדם — הצעת חוק שירות המדינה (מינויים) (תיקון — סייג למינוי), התשמ"ו — 1986 — מאת חברי הכנסת ר' איתן ור' כהן: הצעת חוק הרשויות המקומיות (שימוש ארעי במגרשים ריקים), התשמ"ה — 1985 — מאת חברי הכנסת ד' בן-מאיר, מ' וירשובסקי וע' עלי: הצעת חוק לתיקון דיני התכנון והבנייה (אתרים המיועדים לשימור), התשמ"ו — 1986 — מאת חבר הכנסת דב בן-מאיר: הצעת חוק היטל על נסיעה לחוף-לארץ (תיקון — הגדלה), התשמ"ו — 1986 — מאת חבר הכנסת גדעון גדות, תודה.	היו"ר ש' הלל: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. הודעה למזכיר הכנסת. מזכיר הכנסת ש' יעקבסון: ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת: לקריאה שנייה ולקריאה שלישית — הצעות חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 16), התשמ"ו — 1986, והצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 17), התשמ"ו — 1986 — שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט. לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה — הצעת חוק עידוד התעשייה (מסים) (תיקון מס' 10), התשמ"ו — 1986, והצעת

ב. הודעת היושב-ראש על שינויים בשעות הישיבות של מליאת הכנסת

ביום רביעי בשעה 13:30 אני עורך קבלת פנים לכבודו של סגן נשיא ארצות-הברית, שהוא כידוע גם יושב-ראש הסנט האמריקני. כל חברי הכנסת מוזמנים להשתתף עמנו בקבלת-הפנים הזאת, להביע ביטוי של ידידות לעמית שלנו וגם לשמח את ההרצאה שהוא יישא באולם שאנאל. אני מזמין בזה את כל חברי הכנסת להיות נוכחים, כפי שאמרת, ביום רביעי בשעה 13:30 בטרקלין.	היו"ר ש' הלל: חברי הכנסת, לפני שנעבור לסדר-היום אני מבקש להביא לתשומת לבכם שינויים בלוח הזמנים, שהוזמן גרמם: מחר, יום ג', תיפתח ישיבת הכנסת בשעה 15:00 במקום בשעה 16:00, וביום רביעי תיפתח ישיבת המליאה בשעה 9:00 במקום בשעה 11:00.

ג. הודעת הממשלה על התפטרות שר המשפטים וקביעת שר התיירות גם כשר המשפטים

ראש הממשלה ש' פרס: אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להודיע לכנסת, על-פי סעיף 40(א)(4) לחוק-יסוד: הממשלה, שיצחק מודיע, שר המשפטים, התפטר מתפקידו בממשלה. כן אני מבקש, על-פי סעיף 21(ר) לחוק-יסוד: הממשלה, כי הכנסת תאשר את קביעת הממשלה כי אברהם שריר, שר התיירות, יכהן גם בתפקיד שר המשפטים.	היו"ר ש' הלל: אנחנו עוברים עתה לסדר-היום — הודעת הממשלה על המצב המדיני: אני מבין שתהיה פה גם הודעה על התפטרותו של שר המשפטים וקביעתו של השר אברהם שריר גם כשר המשפטים. אני מתכבד להזמין את ראש הממשלה, אדוני ראש הממשלה, בבקשה.

ד. הודעת הממשלה על המצב המדיני

ראש הממשלה ש' פרס: אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנו פועלים למען השכנת שלום במזרח התיכון בעקביות ובהתמדה, גם ביוזמנו שזהו תהליך מורכב ולא דווקא הכרעה חד-פעמית. שלום אין רגים ואין צדים. שלום בונים ומטפחים בסבלנות. תוך ראיית העיקר.	אנו פועלים בכיוון זה על-פי ניסיונו לישר את ההדורים עם מצרים — ואכן, חלה התקדמות רבה בתחום זה: על-ידי בניית חשית להידברות עם ירדן — וירדן עצמה נפרדה מהמרכיבים הדוחים את השלום ובונים על אלימות; על-ידי מתן אפשרות לחושבי השטחים לנהל את חייהם לפי מידת

חוכרת ל"ח, ישיבה רל"א
— הודעת הממשלה על המצב המדיני —

עצמו, וכאשר הזכרתי את העובדה שאביו סירב להסגיר את היהודים לנאצים, הוא השיב לי: מרדו אתה מודה לי? והו דבר מוכן מאליו בתפיסת המשפחה והמסורת שלנו.

במשך שהותנו באיפן התקיימו שלוש פגישות עם המלך ושריו, ושרות פגישות נוספות בין יועציו ושריו לבין הצוות שבא איתי. בפגישות אלה חיפשנו מכה משותפת כדי ליצור מעמד פתיחה. ידענו היטב שלא ניתן לגשר על הפער הקיים בין עמדות הצדדים בזמן קצר ובזינוק אחד. כאשר הערתי, בשיחתי עם המלך, שאנו מחפשים בידת מפתח לפתיחת שער השלום, הוא השיב: גם כאשר נמצא את המפתח יש להפעילו — אני מצטט את דבריו — "סיכוב אחר סיכוב". הווי אומר, מדובר בתהליך ולא בהבזק חד-פעמי.

החידוש הגדול שבמפגש — וכך אני רואה את תרומתו הגדולה של המלך, תרומה שרק מנהיג ערבי חשוב יכול היה להעלות — הוא בכך שחסן השני אמר לעולם הערבי בקול צלול, שיש להפסיק את ההתנגדות עם ישראל, שאין דבר בהחלטות הליגה הערבית האוסרת הידברות כזאת, ושכלי הידברות יישאר הסכסוך נערץ בבשר החי של תושבי האזור לעולם ועד.

דברים אלה נאמרו גם בגלוי, באמצעות הטלוויזיה, כאשר המלך נאם לבני עמו ולבני ארצות אחרות. הוא אמר בבהירות, ואני מצטט אותו: "בהחלטות פס לא נאמר שהקשר עם ישראל, במסגרת ההחלטות או מתוצה להן, אסור".

הוא הוסיף ואמר, ואני מוסיף לצטט: "כך נפגשתי עם שמעון פרס, ודנו במסגרת תוכניות פס. נפגשתי איתו משום שאין מה שימנע ממני לפגוש; ומשום שלא קיימת שום החלטה של הליגה הערבית, מיום היווסדה ועד עתה, המונעת מאחראי ערבי כלשהו להיוועד עם אחראי ישראלי. לא נפגשתי אותו בסתר, כפי שעשו אחרים — — —".

ואני ממשיך לצטט מדברי המלך: "הרשוי לי לומר לכם, כי יש כאלה שהציגו נוזל מהם מרוב חשוקה להיפגש עם שמעון פרס, אך לא רצו ללכת אליו ופתחו לדבר אותו".

המלך הוסיף במידה לא מבוטלת של אומץ-לב: "שמעון פרס שהה יומיים במרוקו, ללא שמירה, מפני שיש מי שישמור עליו, והם ההיגיון המרוקני, כובד הראש, האחריות וההיגיון של בני עמנו זה 1,400 שנים".

המלך החליט אפוא שלא להיכנע למתנה הסירוב ולדלג על מחסום הכושה המסורתי.

אני חייב להגיד, שזוהי תפנית היוצרת עמק שווה להידברות. שכן, בורכות המנהל זה עשרות בשנים על השאלה מה יש להקדים למה, האם יש להקדים פתרון למשאומתן או יש להקדים משאומתן שיוכל לפתרון, אין ספק — ההיגיון מתייבז — שללא משאומתן מקדים, ללא משאומתן ישרי, ומשאומתן ללא תנאים מוקדמים, ינציח הסכסוך את עצמו.

דווקא מפני שהפער בין הצדדים הוא עמוק ורב, אי אפשר ליישב אותו על-ידי כישופים ולחשים. יש לפנות להנדסת גשרים משותפים שאותה ניתן לעשות רק על-ידי יצירת הסכמה בין הצדדים. יתר על כן, ללא משאומתן יתבצרו שני הצדדים בעמדות הפתיחה שלהם, והתפקיד היחיד שייוותר יהיה בידי מודרי מרחקים ולא בידי מותחי גשרים.

מה שלמדנו באיפן הוא, שהמרחק הנוכחי הוא, בראש ובראשונה, מרחק שבין ניסוחים. למציאות יש סימני קריאה משלה ולעתים היא מפליאה במידת הקרבה שבין העמדות,

ונכונותם — וגם כאן יש התקדמות: ואפילו על-ידי הצעת הסדרים מגובלים לסוריה, הסרבנית הגדולה של השלום.

על המאמץ הזה נוסף עתה נדבך ממדרגה ראשונה, נדבך העשוי להעביר את ההידברות למען השלום מתחום יחסי ישראל ושכנותיה, לתחום יחסי העולם הערבי והעולם היהודי. הדו-שיח עם המלך חסן השני, מלכה של מרוקו, ראש הליגה המוסלמית, יושב-ראש ועדת ירושלים, ועד אתמול יושב-ראש ועידת הפסגה הערבית, מהווה פתיחה להידברות רחבה ביותר, הידברות הנוגעת בהיסטוריה העתיקה של עמי המזרח התיכון, הידברות שנועדה להבטיח לעמים אלה עתיד חדש.

המלך חסן השני כבר הצהיר באוזני העולם הערבי, ובאוזנינו אנו, שהוא נכון ליוזם פגישה גלויה, ישירה, עם נציג ישראל, כדי לנסות ולהוציא את תהליך השלום מקיפאוו. תחילה, שקלנו קיום פגישה על אדמת צרפת, לאחר מכן על אדמת ארצות-הברית. ואכן, קיבלנו הזמנה נדיבה מנשיא ארצות-הברית, רונלד רייגן, לקיים פגישה כזאת על אדמת אמריקה, כאשר הוא רואה בפגישה כזאת, אני מצטט אותו: "התפתחות היסטורית מכרעת".

אולם, המלך חסן העדיף, בסופו של דבר, שהפגישה תתקיים בארצו, כדי להפגין את עצמאות ההחלטה של מרוקו וכדי להרגיש שזוהי הידברות ישירה, דו-צדדית, שאינה פרי לחץ או יוזמה של מישהו מבחוץ. קיבלתי גישתו זו ברצון.

המלך הודיע לי מראש, שברעתו להציג את תוכנית פס, אבל אין הכוונה להכתבה כלשהי, ומובן שאני אציג מצדי את עמדותיה של ישראל ואת הצעותיה לשלום באזור.

בהתאם לכך יצאנו ביום שני, 21 ביולי 1986, לפנות ערב, במטוס של חיל-האוויר, מנמל התעופה בן-גוריון בטיסה ישירה לנמל התעופה הבינלאומי שבפס. עם הגיענו יצאנו ברכב לאיפן שבהרי-האטלס לשורת פגישות עם המלך וצוות שרים ועוזרים ראשיים שלו.

איפן שוכנת ליד יער הארזים הגדול והיפה שבעולם, אך השלהבת שנפלה הפעם הזאת היתה שלהבת של תקוות שלום.

לא אעסיק את חברי. הכנסת ביופיה של ארץ מרוקו, אך אומר שחשתי הפעם הזאת — זהו ביקורי השלישי בארץ רחבת ידיים זו — בהתקדמות גדולה שחלה מאז ביקורי הקודם לפני כחמש שנים.

לאחר כמה שנים רצופות של בצורת היתה השנה הזאת שנה ברוכה בגשמים למרוקו, ובהיות הארץ ארץ חקלאית ביסודה, הדבר נותן אותותיו בכלכלתה. מלחמת הפוליטרי שסבה, דבר התורם לכיטחונה של מרוקו, ובתוכה ניכרת מידה רבה של יציבות.

המלך ערך מחווה כבר בערב הראשון לבואנו. הוא בא למקום מגורינו כדי לברך בעצמו את בואנו. לא רק שמצאחי את המלך משוכנע בדרכו, אלא גם חשתי מחדש בשתי תכונות רלבנטיות לנו, המאפיינות את גישתו. האחת, שהוא כאמת איש שלום המחפש דרך לגבור על הסכסוכים במזרח התיכון, גם כדי למנוע טרגדיה נוספת בעתיד וגם כדי לחדש ברית עתיקת יומין שהיתה קיימת בין בני הדתות השונות בחלקים שונים של האזור בתקופות שונות של ההיסטוריה, ברית שהביאה לפריחה תרבותית-ולשגשוג כלכלי כאחד. והתכונה האחרת — נוכחתי לדעת פעם נוספת שלחסן השני, כמו לאביו מוחמד החמישי, יש יחס עמוק וחיוכי לעם היהודי.

אם לצטט את דברי המלך, הרי שעמדותיו מגובשות לא על-פי וזהותו של הצד הטוען, כי אם לפי מידת הצדק שבטיעון

בהן כהקדם וכמישרין. אנו נציע הצעותינו ונאדין להצעות מן הצד הערבי.

אכן, במשך היוםיים שבהם שהינו באיפן העלינו הצעות שונות כדי לנסות ולתרגם את הרצון הטוב שנתגלה לשפת מעשה מדיני. בין שהוא בעל אופי סמלי ובין שהוא בעל אופי מחייב.

הצעתנו, למשל, שהשנה תוכר כשנת משאומתן. במשך השנה הזאת ייפרדו המדינות ממדיניות הלוחמה, ייפסקו מעשי האלימות. אמרנו למלך שעד פתיחת המשאומתן ותוך כדי ניהולו ישראל לא תחיל את ריבונותה על השטחים. אמרנו שאנו מוכנים להיפגש מייד עם נציגים פלשתינים אותנטיים, נציגים שיהיו שוחרי שלום ושוללי אלימות, כדי לחפש פתרון שיחשב בתקוותיהם של הערבים ובצורכי ביטחונם של ישראל. אמרנו שאנו מוכנים לחפש פתרון לבעיה הפלשתינית על כל היבטיה. אמרנו שאנו מוכנים לפתיחתה של ועידת שלום בליווי בין-לאומי שיוסכם עליו בין הצדדים.

פגישה זו, פגישה ראשונה מסוגה, לא נשאה, כאמור, אופי של משאומתן אלא היתה בגדר הידברות לעומק, הידברות ישירה וגלויה. אני רוצה להביע את סיפוקי מן שנפרדנו בהסכמה להמשך ההידברות, שהפגישה הסתיימה בהודעה משותפת שהתפרסמה, בעת וכעונה אחת, בירושלים ובכרם. אכן, נפרדנו בידידות רבה.

הפגישה הציתה את רמיון העולם. היא הפיחה רוח בכנפי השלום. מארצות-הברית, מנשיאה, ממזכיר המדינה ומראשיה באו תגובות ולהבות. הוא הדין באירופה. מספר דעי יוון, מאנגליה ואיטליה, מצרפת ומהוויטן — נשמעו דברי עידוד ותמיכה. ברית-המועצות פרסמה שתי תגובות. הראשונה — מסויגת מאוד, השנייה — מתונה יותר בהסתייגותה.

תגובת העולם הערבי לפגישה אף היא לא היתה אחידה אך היתה מעניינת בכל זאת. הנשיא מובארק בירך עליה כלשון שאינה משתמעת לשתי פנים, ואני מודה לו על כך. ירדן, סעודיה וארצות המפרץ הכחישו את השמועה כאילו היו בסדר הפגישה עוד בטרם קיומם, אך הסתפקו בהכחשה זו. סוריה קפצה בראש — אסד לא יכול, כנראה, להתגבר על קיצוניותו — תקפה את הפגישה כלשון בוטה והודיעה על ניתוק יחסיה עם מרוקו. עירק, שמרוקו מסייעת לה, בלטה אף היא בתגובתה השלילית והמפתיעה מבחינת מרוקו. אבל בסך הכול, התגובות היו שונות ממה שניתן היה לצפות מראש, ואלו הן כמובן תגובות גלויות וראשונות.

אני סבור שפגישה זו יכולה לשמש מפנה חשוב בהיסטוריה של מאמצי השלום באזור כולו. היא יכולה לשמש תשתית להמשך ההידברות שתביא לפתרון של שלום. יש לזכור שלמלך מרוקו אין תביעות מרוקניות ספציפיות לגבי השלום. המלך מחפש את יתרון השלום ולא יתרונות למרוקו בשם השלום. הפגישה הוציאה את תהליך השלום, שהחל עם מצרים, מבדידותו. היא נתנה לגיטימציה לתנאי העיקרי לתהליך השלום — הידברות גלויה במקום עימות נצחי. היא הוכיחה פעם נוספת את רצונה הכן של ישראל לשלום. היא הוכיחה שגם בצד הערבי יש עם יס לדבר.

חברי הכנסת, אנו חייבים לעצמנו, להיסטוריה שלנו, לעתיד בנינו, שלא לנוח ולא לשקוט ולהמשיך במאמצי השלום שלנו, כפי שעלינו לנהוג במאמצי הביטחון שלנו. בשלום, כמו בביטחון, יש לשמור על גורם היוזמה ועל גורם ההתמדה. יש להטות אוזן לכל כיטוי חיובי ולכל סיכוי רעון.

וודאי בכל הנוגע לראגות הנובעות מהמצב הקיים. באיפן נוצרה אפוא לגיטימציה להידברות גלויה, להתייחסות להיגיון העולה מהמציאות ולא רק לה העולה מהסממאות.

כפגישות עצמן הציג המלך את תוכנית פס. אני מוצא מחובתי — ואמרתי למלך שכך אנהג — להביא לבית הזה את עיקר עמדותיו ואת חמציט טיעונו. יתרונה של תוכנית פס כעיני המלך הוא בהיותה בנויה על שני יסודות. יסוד אחד — וזהו תוכנית המקובלת על דעתן של רוב מדינות ערב. יסוד אחר — משמע מתוכנית זו, לפי דברי חסן, שמדינות ערב מכירות בקיומה של מדינת ישראל ובזכותה לחיות בגבולות מוכרים ובטוחים. לעומת זאת, היא מכירה באש"ף כנציגם הלגיטימי של הפלשתינים ועומדת על זכותם למדינה משלהם. מדינה שתכלול את השטחים שנוספו לשליטת ישראל מאז מלחמת ששת הימים.

המלך טען, שבהעדר תוכנית שלום של ממש תתחדש הסכנה המכרעות של מלחמה נוספת. מלחמה כזאת — טרגדיה בלשוננו — רק תמיט אסון נוסף, גדול יותר מאלה שידענו בעבר, על משתתפיה ועל תושבי האזור כולם, ובהתחשב באופי ההרסני של הנשק החדש, מספר הקורבנות עלול לגדול, ופתרון לא יצמח גם ממלחמה כזאת.

הוא דיבר בדאגה רבה על הנושא הפלשתיני. אני מכיא שוב את חמציט דבריו: "הנה יש כיום פשטחים מאות אלפי פלשתינים צעירים שנולדו לאחר 1967. אין להם זיכרונות העבר, אין להם דגל, אין להם זהות, אין להם מדינה. אך יש להם רגשות לאומיים. הם מדברים את שפתם ואת שפתכם. הם מעורבים בקרבכם. תסכולם עלול להובילם למרי ולאלימות. זאת, כאשר כתוצאה מתחרות מעצמית בעולם. עלולה אחת המעצמות לנצל את רגשי התסכול הללו לעודדם ולסייע להם".

המלך הוסיף: "אני מכיר אתכם, אתם ארץ דמוקרטית וארץ של ערכים. אתם לא תרצו לגזול מאנשים אלה את זכויות היסוד, וביניהן זכותם להצביע. הריכוי הטכני שלהם גדול משלכם. אתם לא תשתמשו בכוח, ואתם תיאלצו, אם לא היום הרי מחר, למצוא פתרון ההולם את אופייכם אתם, לא רק את שאיפותיהם הם".

המלך ציין שמלחמת עירק-אירן גזלה הרבה אנרגיה מלחמתי. אך מלחמה זו תסתיים כיום מן הימים ויווצר מצב חדש. הוא מקווה שעירק תצא פרגמטית ממלחמה זו. אך ערכות אין.

אני השיבותי. שפני ישראל הם לשלום. הדבר הוא נכון לגבי כל המרכיבים הדמוקרטיים במדיניות הישראלית. אין לעם היהודי נטייה לשלוט בעם אחר, או לדכא את כניו. הבעיה היא במציאת שותף לשלום. חוסיין, למשל, ניסה ברצינות להגיע למבנה משותף עם אש"ף. לאחר שנת פעולה אינטנסיבית הוא אמר נושא לגבי הנהגת אש"ף כפרטנר לשלום. אש"ף עסק כל כך בקיום אש"ף, עד אשר הוא אינו מסוגל להתפנות לנושאים שלששם הוא הוקם. אש"ף בדבו את זמן כולנו, והוא מוסיף להיות, גם כאשר אינו מודה בכך, המכשול העיקרי החוסם את הדרך לשלום. אנו רוצים לנהל משאומתן עם ירדן. אנו פתוחים לשמוע את הצעותיה. אנו מוכנים לנהל משאומתן עם נציגים אותנטיים של הפלשתינים, נציגים היכולים לייצג את דעותיהם בגלוי, אך נציגים המחפשים שלום והם אינם מסוחררים על-ידי טרור.

אמרתי למלך שאני מסכים אתו שיש לפתור את הבעיות בדרך של "סיכוב אחרי סיכוב" כמפתח השלום. לממשלה יש הצעות קונקרטיות לגבי הסיכוב הראשון, ואנו מוכנים לדון

במאוריהם של הפלשתינים. כאן נוסף משהו על האינטרסים שלהם שקיימים בהסכם קמפ דייוויד. אתה דיברת על נציגים אותנטיים. זה יותר מאשר נאמר עד כה, אני מייחס חשיבות לאמירה זאת ואני נאחז בה. אתה דיברת על שנת משא-ומתן ללא אלימות. אלו הם דברים חשובים, ואני רוצה להיאחז בהם כדי להגיד שאם הבנתי אותך נכונה, הרי שאני מוכן להוסיף ברכות על ברכותינו הקודמות, ואני אצפה שתשכך בדברי תשובתך, ודאי, את הספקות המתעוררים גם נוכח הדברים החיוביים האלה.

אם מדובר במאוריים ובהתחשבות במאוריים — וציטוט לנו את דבריו של המלך ציטוט. ציטוט, ולא אמרת שאתה מסתייג מהם, גם לא אמרת שאתה מסכים להם — אינני יודע, אולי אני משלה את עצמי, אבל כאשר דיברת — בציטוט מדברי המלך — על אותם מאות אלפי פלשתינים צעירים שגדלים בארץ הזאת ללא דרכון וללא דגל אבל עם זהות לאומית, עם מאוריים לאומיים, ועל כל הסכנות הקיימות בכך שלא ניתן להם פתרון למצוקה הזאת, שהיא מצוקת אמת, ומי כמוני יודע אותה; האם שמעתי בדברך רק ציטוט. אדוני ראש הממשלה או יותר מזה? אני מבקש להאמין שיותר מזה.

ואם מאוריים — עד שנחקן, נעשה, ניתן ונוכל להעניק להם את מאוריהם. אולי נחידל. קודם כולל, לבצע מעשים שהם מנוגדים למאוריהם, ושאין בהם שום שחר ושום רווח למדינת ישראל, שום צורך קיומי ושום צורך ביטחוני בהמשך קיומם. אני מדבר על התנחלויות בשטחים, אני מדבר על פגיעות באנשים עצמם, בזכותם להתארגנות פוליטית. אני מדבר על דברים בסיסיים, אני מדבר על זכותם שלא להיות כבושים על-ידי עם אחר, ובכך ללכת לקראתם.

אתה מדבר על נציגים אותנטיים. אני רוצה לומר, אנחנו דיברנו עד עכשיו על נציגים מוסמכים של העם הערבי הפלשתיני, לא מטעם עצמם, הם אינם צריכים לייצג את עצמם, הם צריכים לייצג את עצמם. כדי שיצטרפו לייצג את עצמם, אדוני ראש הממשלה, קיימות שתי אפשרויות: או שמדינת ישראל תסכים לנהל משא-ומתן עם מי שהפלשתינים מאמינים שהוא מייצגם, או שמפני שלישראל יש הכבוד, ולחלק מהנציגים אנחנו מסכימים — איננו חושבים שישאל צריכה לנהל משא-ומתן עם מי שעושה פעולות טרור נגדה, וכל ההשוואות האלה של ערפאת לאלג'יר ולוויטנס הן תפוזות כיצים. ויטנס היא מרוחקת אלפי קילומטרים מארצות-הברית, ובין צרפת ובין אלג'יר מפרד ים, ואילו מה שנעשה כאן, נעשה ברחובותינו, בבתינו ובחצרותינו. אנחנו חושבים שאם אינך רוצה לנהל משא-ומתן עם אש"ף, ממשלה שאינה רוצה בכך, אינה נאמנה להצהרתך בדבר קיום מגעים עם נציגים אותנטיים, ואתה מדבר על נציגים אותנטיים. מי יהיו הנציגים האותנטיים? מי שימונו על-ידינו?

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אתה יכול להיות אחד מהם.

אלעזר גרנט (מפ"ם):

אני נציג אותנטי של העם היהודי.

מאיר כהנא (תנועת כך):

אולי, אולי.

אלעזר גרנט (מפ"ם):

אני מחפש את הנציגים האותנטיים של העם הפלשתיני, כי רק אתם אפשר לעשות שלום. אני מציע שלא נחדד דברים, רבותי. אני עוד אגיע גם אליכם וגם לתגובתכם המאופקת והנימוסית לגישת ראש הממשלה, שאני מקוה שהוא לא טועה בה.

אני מקווה שבעקבות הפגישה באיפרן יורו פתרון הבעיות השניות במחלוקת בינינו לבין מצרים. נחדש את הזמנותינו לירדן להידברות ישירה. נציע לחושבי השטחים שלא להחמיץ אפשרויות שהוצעו להם על-ידינו. אפילו לסוריה הסרבנית לא נלאה מלהציע הידברות במקום חרות.

והעיקר, נמשיך ונרחיב את תהליך ההידברות עם העולם הערבי ומנהיגיו. נוסיף לכבד את רצונו של מלך מרוקו ליצור הידברות של אמת. לא הכול נפתר, אך הרבה נפתח.

מכעז לזרמי המים הקרים והמים החמים, הנשפכים בשפע כה רב מאז הפגישה, צריך להבחין היטב בכך שזו היתה פתיחה, ודאי לא סגירה וודאי לא סיום. וכוחה האמיתי של הפגישה הוא בכך שהיא ייצגה את העובדה הקרדינלית שאין אלטרנטיבה אמיתית לשלום. ואת אלטרנטיבת השלום תוסיף ישראל לטפח ולכבד.

הי"ד ש' הלל:

תודה רבה. אני מודה מאוד לכבוד ראש הממשלה.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לדיון. ועדת הכנסת קבעה שעתיים לדיון. בשל הצורך לקצר הקיים השבוע, נקפיד מאוד על הזמן שעומד לרשותו של כל דובר ודובר. היום נשכ עד השעה 19:00 לערך, ולפיכך אני משער שהמשך הדיון יהיה כיום רביעי בשעה 9:00 בבוקר.

רשות הדיבור לראשון הדוברים, חבר הכנסת אלעזר גרנט, ואחריו — לחבר הכנסת אליהו בן-אלישר.

אלעזר גרנט (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, על המפגש במרוקו בירכתי לפני שבוע, אף כי לא היינו שותפים למי שביקש לחשוב כי במסע זה יתהוו מר פרס מהקונסנסוס המדיני של הממשלה שהוא עומד בראשה. בירכנו על עצם השיח והשיג, בירכנו על הפומביות שהעניקה למפגש זה ממד של השלמה, אם לא הכרה, בקיומה הריבוני של ישראל באזור. הישג מדיני זה עומד לעצמו, וראש הממשלה ראוי לכל הברכות שהוא זכה להן בעשירי.

עכשיו אנחנו יודעים מה שהיה ואנחנו יודעים מה דובר באיפרן. לא היו לנו ציפיות מוגזמות, אין לנו אכזבות מרות, אין לנו שום סיבה לחזור מברכותינו.

אבל לא רק בירכנו בשבוע שעבר, גם שאלנו, ושאלותינו היו מכוונות לשני עניינים: האם הביקור במרוקו לא נועד לעקוף את הבעיה שעומדת במרכז קיומה של מדינת ישראל ובמרכז קיומו של השלום באזור, והיא בעיית הסכסוך בין ישראל, בין מדינת ישראל, בין העם היהודי ובין העם הפלשתיני.

שמעתי בדברך, אדוני ראש הממשלה, משפט מדאיג אחד, דווקא מפני ההפלגה שבו. אמרת: "במרוקו היתה הפלגה מתחום ישראל ושכנותיה לתחום יחסי העולם הערבי כולו". אפשר לראות בה גם חיוב. על סמך מדיניותה של ממשלה זו יש לי חשש שיש כאן גם ניסיון לעקוף, להתרחק מן הבעיה המרכזית.

דווקא הפעם הזאת אינני רוצה להיאחז בספקות אלא להיאחז בדברים שיש בהם תקווה, דווקא לא בדבריו של המלך, אדוני ראש הממשלה, אלא בדברים שאמרת אתה, כפי שדווח לנו — על-ידי אמצעי התקשורת — כאותן עשר נקודות, שבע נקודות, איננו יודעים בדיוק, שאותן הצגת בפני המלך. אני רוצה להיאחז בכך שאתה אמרת, שישאל תתחשב

ולהמשך, כמידת יכולתך ומעבר לה, במאמץ למניעת המלחמה ולעשיית השלום. הסיכוי הזה יישאר סיכוי שמפקד בידך, לך נערכנו, אבל גם מידך נבקשנו.

היורד ש' הלל:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אליהו בן-אלישר, ואחריו — לחבר הכנסת שמחה דיניץ.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חייב לומר, שברצוני לברך בהנאה מרובה את ראש הממשלה על כך שהוא היה לראש ממשלת ישראל השני שנסע בגלוי לארץ ערבית ופגש עם שליט ערבי. אני חושב שהודעה משותפת, אף על-פי שהיא איננה לרוחי, היא חיובית, היא הצלחה לדיפלומטיה הישראלית. אני מדגיש, שאף שאיני שלם עם תוכנה של ההודעה המשותפת, אני חושב שאנחנו חייבים להתייחס בכבוד רב, מותר לומר גם בפרגון, למי שפגש בגלוי את מלך מרוקו. היו אחרים שקדמו לראש הממשלה פרס שנסעו לשם בתנאים טובים הרבה פחות, ולא בצורה ישירה, וגם בכל מיני צורות —

בני שליטא (הליכוד):

גם הם קיבלו קוסקוס.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

— בכל מיני תחפושות. אפשר לומר זאת? אומרים כל כך הרבה דברים, שגם זאת אפשר כבר לומר. אני מכיר אנשים בצורה קרובה מאוד, ואחד מהם הוא אפילו חבר קרוב אלי מאוד מאוד, שנסעו למרוקו בתנאים קשים, וגם פגשו את המלך, אבל לא בצורה הזאת. ככלל, כאשר יוצא מטוס של חיל-האוויר הישראלי בטיסה ישירה ממדינת ישראל לארץ ערבית, אנחנו צריכים לומר שקרה משהו. וקרה משהו. סדק, קטן, קטנטן נוסף נבעה בחומת העוינות.

אדוני ראש הממשלה, אינני אוהב את הכיטוי שלך, שחזרת עליו גם היום: "מחסום הכושה". אינני רוצה שיתכיישו בנו, אני יודע שאוהבים לנו, עונים אותנו, שונאים אותנו, יש חומת החרמה וחוסם.

ראש הממשלה ש' פרס:

— — — עצמם.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

הם עצמם, בסדר. מייד מצטייר משהו שמעורר כושה, ואני לא הייתי רוצה להימנות עמו. נוצר סדק במשהו, לא מחסום כושה או מחסום עוינות, אלא מחסום החרמה. ואגב, אין לי טענות כלפי המלך חסן. זה שהוא הציג בפניך את תוכנית פס — למה יכולת לצפות? נדמה לי, וזה כבר נאמר בישיבת ממשלה, שאולי לא היה צורך מוחלט בכל כך הרבה איסימטריה בהודעה, או שלא היתה כריזה. אני מכיר גם מצבים כאלה.

אבל מול תוכנית פס, גם תוכנית האוטונומיה שלנו, גם קמפ-דייוויד זהו ויתור בלתי רגיל, מרחיק לכת. ואם מדובר בתוכנית פס, אני אפילו לא הייתי מציג מולה את תוכנית קמפ-דייוויד, גם לא את תוכנית הממשלה.

תרשו לי חברי הכנסת, מול פס — שתי גדות לירדן. כן, שתי גדות לירדן. אני יודע שזה קיצוני. תוכנית פס אינה קיצונית?

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
ויתרת על לבנון?

אני רוצה לומר כך: אם לא מי שהם טוענים לגביהם כי הם הנציגים היחידים של העם הערבי הפלשתיני, מי ייצג אותם? האפשרות היחידה והאחרת שיהיו נציגים אותנטיים היא, שיהיו אלה אנשים שייבחרו על-ידי בני עמם. שמעתי את תגובתו של שר הביטחון, אני מבין שיש לך בעיות לא אתי, אפילו לא רק עם הליכוד, יש לך בעיות בתוך מפלגתך, עם שר הביטחון שלך. שמעתי את הנימוקים נגד בחירות לראשי ערים. הוא מזהיר, שתהיה, קודם כול, דמוקרטיה בארץ אחרת, ואחר-כך הוא יקיים דמוקרטיה בשטחים הכבושים. ריבוננו של עולם, המלך חוסיין נבחר? המלך חסן נבחר? נציג כלשהו — שאתם מדברים אותו, שמדינת ישראל מדברת אותו, הוא נציג שנבחר בבחירות דמוקרטיות? זהו הדבר שמפריע?

גאולה כהן (התחיה):

אתם אתם רוצה לעשות שלום?

אלעזר גרנות (מפ"ם):

כן. אתם אני רוצה לעשות שלום. אני רוצה לעשות שלום עם מי שהאלטרנטיבה היחידה שלי לעשיית שלום אתו היא להילחם נגדו, ולך, חברת הכנסת גאולה כהן, אני רוצה לומר, זה זמן את מתהלכת בתוכנו, כנראה מכוח סוגסטיה עצמית או ככוח תהליך טרנסצנדנטלי, כמי שרואה את עצמה כאם האומה, "אום כול אום", ובכן, ראינו גם עכשיו מעל מרקע הטלוויזיה, ואפשר כמעט להגיד זאת בלשון התנ"ך, מעל המרקע — נשקפה ותייכב אום כול-אום, מדוע הרחיק רכבו לנדוד, מדוע איחרו פעמי מרכבותיו?

גאולה כהן (התחיה):

אלעזר גרנות (מפ"ם):

את אפילו אינך חולמת. אנשים חולמים — טוב שיסתובבו בקרבנו, את אשה סיטית, את סהרורית, והסהרוריות הזאת היא אסון למדינה הזאת. אני רוצה לומר לך דבר אחד, מה שאת עושה היום, הורעים הללו של הרוח שאת זורעת היום, את הסופה נקצור כולנו, אבל הדמעות יהיו עליך, והדם יהיה כראשך.

אדוני ראש הממשלה, עלי לעמוד במסגרת הזמן, ואני רוצה לומר לך זאת: אנחנו חוששים לא רק מפני מה שהליכוד אומר. והליכוד, אגב, מדבר עכשיו בחוכמה רבה, והדברים הם אימתניים דווקא כשהם נשמעים בשקט, ודווקא מפי ידידי חבר הכנסת דן מרידור, שכחלמידו של ז'בוטינסקי, מי שקרא היטב גם את כתביו הספרותיים, קרא את צוואת שמשון, בה כתוב לאמור: אגרו ברזל ולמדו לצחוק, וחבר הכנסת דן מרידור אומר: צריכים להיות חזקים ושתהיה סבלנות: חזקים כדי שתהיה סבלנות, בסופו של דבר, לשבור את צרונם של הערבים. זאת תשובה מנומסת, וכשהיא נשמעת מפי חבר הכנסת דן מרידור, היא גם תרבותית. אבל היא אימתנית לא פחות. זאת תשובה הסירוב של כולם — להיות חזקים ולחכות שהיירב יתמוטט. זה לא יביא שלום.

אפשר לעשות דברים. אפשר, אף כי רק 80 יום נותרו לך, אדוני, ואין לי שום חקווה שמי שיכוא במקומך ימשך את התהליך שבו התחלת אתה. אבל, ב־80 הימים האלה, ממשלה כראשונה עדיין יכולה לעשות דברים, והדבר שהיא יכולה לעשות יותר מכול הוא בעיקר לנסות לשנות את המצב בשטחים שהם חחת שליטתנו, ולסייע לפלשתינים להגיע לנציגות אותנטית שגם ישראל תוכל להכיר בה וגם יהיה בה משום ביטוי לעם הערבי הפלשתיני עצמו.

כל זמן שאתה ראש ממשלה, אנחנו נצפה ממך לנסות

יושב-ראש הקואליציה והוא כבר הוכיח נתונים וכישורים דיפלומטיים — אני שמח שהוא נכנס כרגע לאולם — כשאני שומע אותו היום ב"קול ישראל" אומר, שהסכם שלום עדיף בעיניו מהסכם הקואליציה, אני אומר שהבית שלכם מתחיל לבכור.

קריאות:

זה כולנו.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

תודה על תגובתכם. הסכם השלום הוא כידיו של רפי אדרי? יש לו הסכם שלום. אחר כך הוא גם ציטט פתגם ערבי: החיפזון הוא מהשטן.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אני רוצה להודיע: מי שיפריע לא אתן לו רשות הדבור; וגם לא לחבר אחר מהסיעה שלו.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
עונש קולטיבי.

היו"ר ש' הלל:

נקיים את הדיון בצורה מסודרת. מי שרוצה להגיש בג"ץ נגד היושב-ראש, יגיש. כך אנהג.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

חבר הכנסת אדרי חזר ממרוקו עם הסכם שלום. לא ראש הממשלה חזר משם עם הסכם שלום, אלא חבר הכנסת אדרי. יושב-ראש הקואליציה חזר משם עם הסכם שלום. ומה שעלול להפריע את הסכם השלום זה הסכם הקואליציה. אתם לא שמתם לב לזה? לכן, בעיני עדיף הסכם השלום מהסכם הקואליציה.

עבדאללה דראושה (המערך):

אתה מודאג?

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אני מודיע לכם, שאני כן מודאג מכך שביחיה של מפלגת העבודה מתחיל לבכור. זה מדאיג אותי. לא עמדתו של המלך חסן, גם לא מה שהוא הציג, עד כמה שאני יודע מה שהוא הציג.

דב בן-מאיר (המערך):

מה יהיה — — —

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אגיד לך מה יהיה — — —

היו"ר ש' הלל:

אני מצטער, אין זמן לענות.

רפאל אדרי (המערך):

אני מבקש שחבר הכנסת בן-אלישר ידווק. אמרתי שאם אפשר להגיע להסכם שלום, הוא עדיף מהסכם הקואליציה.

היו"ר ש' הלל:

כל אחד יאמר את דבריו בעתו.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אני שמח על התיקון. שמעתי את דבריו ברדיו, כמו אחי. אני שמח שתיקנת את עצמך. אני מוכן תמיד לקבל תיקון לטובה.

היו"ר ש' הלל:

אתה צריך להתקרב לסיים.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אני מוכן להתקרב לסיים. ראיתי גם את האיתות שלך.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

הרי אתך אין לי ויכוח, חבר הכנסת וילנר. אני עדיין לא יתירתי על עבר הירדן המזרחי, אם כך, מה אתה מדבר אחי?

אין לי בעיות. אדוני ראש הממשלה, עם המלך חסן. נכון הוא שיש לי בעיות עם חוגים מסוימים בארץ, אבל אני חייב לומר, שחלקים במפלגתך בעיקר — זה מה שמתחיל להדאיג אותי.

כאשר חברת הכנסת שולמית אלוני — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
שלום.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

שלום לך. כאשר חברת הכנסת שולמית אלוני וחבר הכנסת שריר אומרים במפורש, נדמה לי כפעם הראשונה, שהם בעד הגדרה עצמית לעם הערבי הפלשתיני — כהאי ליטנא — זה עושה לי משהו לא טוב, אבל זה לא מדהים אותי, לא מפליא אותי. הם מייצגים את מה שהם מייצגים, אף שחבר הכנסת שריר נבחר כעצם בקולות מפלגת העבודה. אבל, אני יודע, בסוגיה הזאת אין הבדל גדול בינם לבין חבר הכנסת מיעארי, לבין חבר הכנסת דראושה. אנחנו יודעים איפה הם עומדים.

עבדאללה דראושה (המערך):

בסופו של דבר, אתה גם כן תגיד את הדברים.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

למה אינך נוסע שוב למועצה לאומית פלשתינית כלשהי? אנא, אנא, אל תחזה מה שאני אומר.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת בן-אלישר, אני מתכוון להקפיד על מסגרת הזמן. אל תסיתו את הנואמים. אני פונה לנואמים ומבקש שלא להשיב על הדברים.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אני אבקש שלא להזדקק להתווכח וגם לשלם תמורה.

היו"ר ש' הלל:

תתעלם מזה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

מה שמדאיג אותי הוא, שהבית של מפלגת העבודה מתחיל לבכור, ואני אומר זאת בכאב, וככאב גדול.

דב בן-מאיר (המערך):

אל תדאג.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אני כן דואג. חברת הכנסת שולמית אלוני וחבר הכנסת יוסי שריר מדאיגים אותי פחות, חבר הכנסת מיעארי אינו מדאיג אותי כלל.

דב בן-מאיר (המערך):

תעשה סדר בביתך.

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

הצהרתו של שר הבריאות מרדכי גור אתמול, שהוא מוכן לשאת ולתת עם אש"ף — נכון, עם אש"ף אחר, אבל עם אש"ף, ובוהו הוא מצטרף לוויצמן, היא זו שמדאיגה אותי. כאשר אני שומע את חבר הכנסת רפי אדרי, שהוא גם

הצלחה. לאחר מלחמת יום הכיפורים ולאחר שורה של הסכמי הפרדה והסכם כיניים, הגיע הנשיא סאדאת למסקנה, שהדרך לפתור את הסכסוך היא הידברות עם ישראל ומשא-ומתן עמה. במהלך היסטורי שכר הנשיא סאדאת את ההנחה שרווחה עד אז בעולם הערבי, שהדרך לפתור את הסכסוך היא בכוח הזרוע. מהלכו ההיסטורי של סאדאת ותגובת ישראל הביאו להסכמי קמפ-דייוויד ולהסכם השלום עם מצרים: אך הסכם זה נשאר בודד, מנותק, ומצרים הוקעה על-ידי העולם הערבי כמי ששברה את קונסנסוס ההחרמה והנידוי של ישראל.

הפגישה הנוכחית בין ראש ממשלת ישראל למלך מרוקו משמעה יצירת עובדה נוספת של הידברות פומבית בין ישראל למדינה ערבית, המחלצת את מצרים מ"הכרזות המזהירות" שהיתה נחלתה בזירת המזרח התיכון. עוד מנהיג ערבי מכובד הגיע למסקנה, שהדרך לפתרון הסכסוך מחייבת הידברות ולא מלחמה, וכי הדילוג עם ישראל חייב להיעשות לא דרך קנה התותח ולא מצריח הטנק, אלא באמצעות שיחה, מפגש והידברות. וזו, חברי הכנסת, חשיבותו ההיסטורית של המאורע.

רק פתי יכול היה לקוות או להאמין, שמפגש ראשון כזה יכול לפתור את הסכסוך, שנמשך דורות, או לגשר על פערים, או להניב מיד שלום. אך רק ציניקים וחסרי אמונה יכולים להסיק, מכך שלא הושגה תוצאה זו, שהמפגש היה כישלון, היה מיותר, ושמעתי אפילו אמרים שהיה מוצק.

אפילו במסגרת המגבלות הטבועות כעצם המפגש הראשון הזה, הוא כבר הביא לכמה תוצאות חיוביות. הוא נתן הזדמנות נדירה לראש ממשלת ישראל, לא רק לשמוע את הצגת העמדות הערביות אלא גם להבהיר את עמדותיה ואת גישתה של ישראל על כל רבדיה.

הסכסוך הערבי-ישראלי איננו סכסוך על מסמך זה או אחר, הוא איננו ניתן לפתרון על-ידי סמנטיקה או נוסחאות. כדי להבין את עומק חייב כל צד להבין את המניעים העמוקים, השורשיים, ההיסטוריים והקיומיים של הצד האחר. מדינת ישראל לא קמה באזור כדי לשלוט בעם אחר, היא לא קמה כדי לנשל משהו מעל אדמתו, היא לא קמה כדי לערוך מלחמות. מדינת ישראל קמה כדי לחדש את עצמאותו של עם ישראל בארצו, לקבץ את נידחי ישראל מתפוצותיו, לבנות כאן חברה יהודית צודקת, דמוקרטית, חופשית וכטוהה, וכדי להגן על עצמה מכל מתנכליה, שניסו לעוקרה. היא כמנה לשלום, אך אין היא יכולה לסכן את ביטחונה ואת המשך קיומה, לחשוף את גבולותיה, לוותר על ביתה ירושלים, או להשלים עם מלחמת טרור נגדה.

חזקה על ראש הממשלה שידע להסביר את המבט ההיסטורי והאסטרטגי הזה לבר-שיחו בדרך הגבוה ביותר ובצורה הישירה ביותר, חברי הכנסת, אין אני מפוקקים בהזדמנויות מסוג זה, המאפשרות דיאלוג ישיר בין ראש ממשלת ישראל ובין מנהיגי ערב.

חברי הכנסת, הרבה רטוריקה הושמעה, גם מימין וגם משמאל, כביקורת על מהלכו של ראש הממשלה. היו שטענו שבגלל ריחוק העמדות בין הצדדים אין כל סיכוי לגשר ביניהן ולכן אין כל תוחלת במאמצי ההידברות, וכל ניסיון לחפש הידברות ולקדם את השלום נידון מראש לכישלון. והמסקנה — יש להתייאש מן השלום, ואחרים, בצד השני של המפה הפוליטית, טענו גם הם שכל הידברות היא חסרת תכלית, וכל עוד לא תשנה ישראל את עמדותיה הרי שהכול הוא בבחינת טחינת מים.

אדוני היושב-ראש, אני מבקש להעלות רק עוד נקודה אחת. אני יודע שראש הממשלה, אנב פלמוס, מפנה את אצבעו לעתים קרובות אל הליכוד ואומר: אני ויתרתי? אני מסרתי את כל סיני למצרים? אני חתמתי על "זכויות לגיטימיות" ועל "העם הפלשטיני"? אני עשיתי את זה? אחם עשיתם את זה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
נכון.

יקטור שם-טוב (מפ"ם):
אתה חבורק כביציותיהם של הנציגים הפלשטינים.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

אדוני ראש הממשלה, בשבילנו כל זה היה אמצעי. זו לא היתה מעולם מטרה. לא קמנו חגיגה לומר: אנחנו מכירים בכך כעם. אני יודע שחתמנו על הסכם קמפ-דייוויד ואני יודע גם מה הוא מכיל. אסור, או לא צריך, להפוך אמצעי למטרה. זה היה אמצעי אשר הוכיח את עצמו. חתמנו על הסכם שלום עם מצרים, המצרים ידעו מה עמדתנו כלפי יהודה ושומרון. חתמנו על הסכם אוטונומיה — ואותו צריך היה לעבד — כאשר ברור, ששום דבר לא יכול להיעשות בלי ישראל, וישראל ממשיכה לשבת ביהודה ובשומרון. נכון שחתמנו על מסמך שבו כתוב במפורש "הזכויות הלגיטימיות" ו"העם הפלשטיני" — לפי הפירוש שלנו. זה לא הפך למטרה.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
מה זה?

אליהו בן-אלישר (הליכוד):

זה מראה את גודל המדיניות של הליכוד, אשר היה מוכן לעשות ויתורים על-מנת לחתום על חוזה שלום עם מצרים. אבל לא להפוך את הויתורים עצמם למטרה, ולא לעשות ויתורים בארץ-ישראל המערבית, לא בשטחי מולדת. זו הנקודה, ואת אנחנו מבקשים. עדיין איננו נמצאים בשלב שבו יש לנו הסכם שלום בין הידדים. לא עם מרוקו אנחנו הולכים לעשות שלום ולא אתה ניצור יחסי השכנות. נכון, מותר להיעזר במרוקו. על-מנת להיעזר בה לא צריך להפוך למטרה מה שנחשב לאמצעי עזר. מפני שאז נידרדר עוד יותר, נחריף את ההידברות שכבר מתרחשת במפלגת העבודה. אם זו לא תיעצר, אזי ברור לאן אפשר להגיע.

היורש' הלל:

תודה... רשות הדיבור לחבר הכנסת שמחה דיניץ, ואחריו — לחברת הכנסת גאולה כהן.

חברי הכנסת, אי-אפשר להקפיד על זמן הנואמים אם אתם מפרעים להם כל הזמן. הזמן הוא הזמן של כולנו, ואם לא נקפיד עליו לא נוכל להשלים את הדין.

שמחה דיניץ (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, המפגש הפומבי בין ראש ממשלת ישראל למלך מרוקו שבר עוד מחסום שמדינות ערב הציבו כמשך כל השנים במטרה להחרים ולגדות את ישראל כגורם קיים במזרח התיכון וכבר-שיח לפתרון הסכסוך הערבי-ישראלי.

כמשך שנים טען העולם הערבי, כי ישראל היא נטע זר באזור, וכי את "הסרטן הזה יש לעקור בכוח הזרוע". בשש מלחמות ובעשרות שנים של טרור, לוחמה, חרם ומצור ניסו מדינות ערב לקעקע את קיומה של מדינת ישראל — אך בלא

אותה למקור פורענות וטרור לא רק נגד ישראל אלא גם נגד תושבי יהודה, שומרון ועזה, ובעיקר אלו מהם שיסכימו להידבר עם ישראל.

אך גם מבחינה טקטית פסולה גישה זו, שהרי מי שחושב שכדי לנהל משא-ומתן עם הערבים צריך לקבל מראש את עמדותיהם לא יוכל להסתפק בתביעה להגדרה עצמית, כי הרי תוכנית פס — והיא הוצגה כמתונה בתוכניות הערביות — תובעת הרבה מעבר לזה. היא תובעת נסיגה ישראלית מכל השטחים, בכללם ירושלים הערבית. היא תובעת פירוק כל היישובים שהוקמו על-ידי ישראל בשטחים לאחר 1967, ובכלל זה פירוק יישובי הבקעה, אזור ירושלים ורמת-הגולן. היא תובעת, בצמוד להגדרה העצמית, את זכות השיבה של העם הפלשטיני למקומות מגוריהם, בכללם חיפה, יפו, לוד ורמלה, או פיצוי לכל אלה שאינם רוצים לחזור. היא תובעת את ירושלים כבירתה של מדינה פלשטינית עצמאית.

חברי הכנסת, מי שמציע לקבל את התביעה להגדרה עצמית כדי לאפשר פתיחת משא-ומתן, יתבררו לו במהרה שאין די בזה. ואם הכלל הוא שפתיחת משא-ומתן מותנית ב"התיישרות" לפי תביעות הערבים, הרי יש להמשיך ו"להתיישר" גם ביחס להתחייבות לנסיגה לגבולות 1967, לקביעת ירושלים כבירת המדינה הפלשטינית, לזכות השיבה, לעקירת היישובים ועוד. לכן, גישה זו היא פסולה עניינית ומסוכנת טקטית.

חברי הכנסת, עלינו להיזהר משתי סכנות: אין להתייחס מן השלום ואין להתייחס מעמידה על עמדותינו הבסיסיות. אם נלך בדרכו של הימין, נאבד את הרוב היהודי, נאבד את האופי הדמוקרטי ובכך נאבד גם את הביטחון ונפסיד את השלום. אם נלך בדרכו של השמאל, נאבד את הביטחון ונסכן את המשך קיומה של המדינה היהודית.

אנו חייבים להמשיך בהתמדה בדרך שהותוותה ונוטה בהצלחה כה רבה על-ידי ראש הממשלה: פתיחות מרבית להביא למשא-ומתן בלי לוותר על עמדותינו החיוניות; גמישות בתהליך ועמידה על העיקר בתכנים. רק בדרך זו נוכל להציע את המדינה אל השלום ואל הביטחון.

היור"ש הלל:

תודה. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — לחבר הכנסת אברהם ח"י שאק.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני יושב-ראש הכנסת, כנסת נכבדה, אינני יודעת מי הם הנציגים האוטנטיים של מאוויי הפלשטינים שאתם מוכן ראש הממשלה לדבר, אם כי אפשר לנחש מי הם יהיו, אם יהיו, אבל אחת, אדוני ראש הממשלה, כפי שהצגת את ענייננו בפני המלך חסן, לא היית הנציג האוטנטי של מאוויי העם הזה.

ראש הממשלה ש' פרס:

ואת?

גאולה כהן (התחיה):

אני? כן. אני ארכיב בשם העם הזה כפי שאני מבינה את מאוויי. לא יעזור לשום יופיטר של מפ"ם אם הוא יכעס וייצא מכל הכלים. אולי הוא כועס מפני שהוא חושב שאננו — או כפי שאני וחברי חושבים — הצדק, כבר שמעתי פעמים רבות אותם פחדים מאם האומה, זאת שמדברת בשם העם הזה. גם כאשר דיכרתי פה על התנהגותיות ועל "גוש אמונים" ראיתי את כל הצחק והלעג לדברי. שייסעו ליהודה ולשומרון ויראו את כל הלעג. שיצלמו, זה פוטוגני מאוד. זה מוכיח שיש כאלה שמבינים טוב יותר את מאוויי העם הזה.

שתי גישות אלה הן טעות ומטעות. אין להתייחס מן השלום, כי כל הידברות מגבירה את ההבנה ולכל משא-ומתן יש מומנטום משלו. מי שטוען שאין אפשרות להגיע להבנה עם שכנינו, בגלל גישתם השוללת את קיומנו, מוציא מראש פסק-דין הדין את האזור למאבק נצחי ולמלחמות. ייתכן שבניגוד לרצוננו ניאלץ לעמוד בעתיד במאבקים נוספים ובמלחמה. אך גם אז חשוב, חיוני והכרחי שיידע כל אדם בישראל שממשלתו נסתה ומנסה לעשות הכול כדי להביא את השלום. אז, ורק אז יהיה ניתן לצפות מבני הדור שייחלצו להגן על מדינתנו בגבורה ובעוז, כפי שנקראו לעשות בעבר.

מי שטוען שלא ניתן לגשר על פערים חשוב להזכיר לו את נאום סאדאת כאן בכנסת, כאשר הוא הציג את עמדת מצרים, החובעת נסיגה כללית מכל השטחים, הקמת מדינה פלשטינית, החזרת ירושלים המזרחית לריבונות ערבית ועוד. נאומו של המלך חסן היה מתון לאין ערוך מנאומו של סאדאת מעל במה זו.

אך כפי שאין להתייחס מן השלום, אסור להתייחס מעמדותינו הבסיסיות הנוערות להבטיח את המשך קיומנו כמדינה יהודית וריבונית באזור. אין שחר, חברי הכנסת, לטענה שלפיה עמדותיה של ישראל נשארו קפואות ואילו עמדות הערבים התגמשו. ההיפך הוא הנכון. ישראל, בעיקר בשנתיים האחרונות, הראתה ומראה פתיחות מרבית בהליכה לקראת אפשרות של משא-ומתן ובניסיונות להקל על הערבים להיכנס אהה למשא-ומתן. ישראל הסכימה לנהל משא-ומתן ללא תנאים מוקדמים, תוך נכונות לדון על כל תוכנית או הצעה. הערבים התגמשו. ההיפך הוא הנכון. ישראל הציעה את ישראל הסכימה לשבת עם מלחמת ירדנית-פלשטינית שתכלול מנהיגים פלשטינים, תהיינה דעותיהם אשר תהיינה, ובלבד שלא ייצגו ארגון טרור החותר על דגלו את חיסולה של מדינת ישראל, והמפעיל טרור עד עצם היום הזה כדי להשיג את מטרותיו. כדי להקל כניסה למשא-ומתן, ישראל הסכימה, למסגרת בין-לאומית כפתיחה למשא-ומתן בין הצדדים, ובלבד שלא תבוא במקום משא-ומתן ישיר בין הצדדים. ישראל התחייבה, שעד לחידוש תהליך השלום וכמהלך המשא-ומתן היא לא תחיל את ריבונותה על יהודה-שומרון ועזה, וכי שאלת הריבונות תוכרע במשא-ומתן.

נראה שעמדות אלו של ישראל נראו בעיני המלך חסן רציניות דיין כדי להסכים להעבירן לידיעת מדינות ערב. אך, נראה שאין הן מספקות חוגים מסוימים בבית הזה, הסבורים שכדי לנהל משא-ומתן עם הערבים צריך לקבל מראש את עמדותיהם.

גישה זו פסולה עניינית וטקטית. עניינית, מפני שאלו המציעים שישלם תסכים למתן הגדרה עצמית לפלשטינים אומרים בעצם שהם מחייבים הקמת מדינה פלשטינית עצמאית בראשות אש"ף. כי מהו פירוש הדבר להעניק זכות הגדרה עצמית, ואחר-כך לומר להם איך יגדירו הם את עצמם? אפילו הנשיא רייגן הבהיר בתוכניתו שהוא שולל מתן הגדרה עצמית לפלשטינים. מפני שממשלתו בקונטקסט הנוכחי היא — ואני מצטט — "הקמת מדינה פלשטינית עצמאית". במקום זה, הרי נזקקלה נוסחה המוסכמת על מצרים ועל ישראל, המדברת על זכות הפלשטינים להשתתף בקביעת עתידם. הווי אומר, במסגרת משא-ומתן משותף עם ירדן והפלשטינים תינתן להם הזכות להשתתף בקביעת ההסדר לעתיד. יש בגישה זו כל הגמישות המאפשרת משא-ומתן משותף ואמיתי לקביעת עתיד השטחים במסגרת משא-ומתן משותף ירדני-פלשטיני. אין בזה הסכמה ישראלית להקמת מדינת אש"ף בשטחים שתהפוך

השלוש, מלבד העובדה שאנחנו מדברים על תשלום בנכסים ממשיים, בחלקי מולדת, והם, כמה הם משלמים לנו? בהכרח. כמה הם משלמים לנו? בזה שהם לא מסרבים לדבר אתנו. כמה הם משלמים לנו? בהבטחות ניי, שמהן אפשר לחזור, וכבר היו דברים מעולם. וכבר ראינו איך קורים הדברים במצרים.

יכול להיות שהעם רוצה, יכול להיות שהעם מוכן, אבל, קודם כול ספרו לו את האמת, ואל תחלימו ממנו, ואל תספרו לו סיפורים: שלום, שלום, שלום. מה אנחנו מקבלים בתמורה? ואם אפילו תמורה של שלום, איזו תמורה זו? האם לא יהיה אפשר לסגת ממנה? אבל את חלקי ארץ ישראל נוכל לקבל חזרה? אז מה, אז — כפי שאמר משה דיין, דיכרנו לברכה — אז נפתח במלחמה. נו, ככה, ככה פותחים במלחמה?

אבל, המטרה היא, לדעתי, אחרת. אתה ציטטת פה את נאומי של חסן, תרשה לי, אדוני ראש הממשלה, לצטט באוזני הכנסת חלק אחר מנאומו של חסן, זה קשור בעיתוי. וכך אומר חסן בלשון הציונית שלו לבני עמו:

"אחם, יעמי, אומרים: מרדע לא נפגשת עמו, עם מר פרס, לפני שלושה חודשים או ארבעה, או מרדע לא דחית זאת לחמישה חודשים או לשישה? הסיבה נעוצה, בני עמי, במצב העניינים הערבים והישראליים. אחם אומרים: מה עניינו של מצב העניינים הישראלי? עמי היקר, הבה נשוב מעט לאחור, כאשר היינו אנחנו בגלות, וההרגיו נפלו — זה במלחמה עם צרפת — והלאומנים נעצרו, האם לא התעניינו בוקר וערב בממשלה שתעלה לשלטון, האם לא חישבנו אפילו את הקולות אשר יגרמו ללניאל — קרי במקרה שלנו לפרס — להישאר בשלטון, או לגי מולה — קרי, במקרה שלנו לשמיר — להיות מוכס? כולנו חישבנו זאת בפרוטרוט, אף ייתכן שאנחנו ידענו טוב יותר מהצרפתים את שמות צייריהם. כך היה עלי להביא בחשבון את האווירה בישראל, לדעתי, האווירה תתהפך לחלוטין בעוד ארבעה חודשים. שמעון פרס — כפי שאתה עמי יודע — ימסור את השלטון למפלגת הליכוד, והיא המפלגה הימנית הקיצונית. חשבתי שאדם צריך לדעת את מצבו ואת מצב אויבו, ולכן בחרתי את העיתוי הזה. ראשית כול, ההזדמנות של המצב הפנימי בישראל."

הוא אומר באורח פשוט וגלוי, כפי שהוא דיבר בכל נאומו, מרדע מבחינתו הוא בחר בעיתוי הזה.

בנושא הזה של הרוטציה והעיתוי אינני מאשימה את ראש הממשלה פרס, אלא את כל מי שמסביבו ואת הכניעה שלו למי שמסביבו. חבר הכנסת רפי אדרי ואחרים: הם יוצאי מרוקו. בכלל, אופנה חדשה באה עכשיו למדינה. שמעתי שחבר הכנסת, רן כהן רוצה לארגן את יוצאי עירק, פתאום הוא נזכר במולדת, בערכים ובמורשת, והוא רוצה לדבר עם נשיא עירק, אולי הוא יביא שלום. גם לי יש קצת גנים מרוקניים, אבל בעיקר חיים. אני הולכת לעשות משהו עם יוצאי ח'ימן, למה לא? בחימן יש לנו גם ארצות-הברית וגם בריית-המועצות, יש דרום-חימן ויש צפון-חימן. נחזור בנוכחלגיה לערכים, ל"מולדת", חבר הכנסת רפי אדרי ריבוע מולדת, על המולדת. קיבוץ הגלילות, הדבר הנפלא הזה, בא לארץ, ועכשיו רוצים לפרק את קיבוץ הגלילות ולהחזירו אל הגלילות. ובפעם, איפה האירנים, יוצאי אירן? מה עם חומייני? מה עם השטחים הפרסיים? עוד ערך.

אני אומרת: מה שקורה במדינה בעניין העיתוי והלחצים עליך, ובנושא הזה — שוב אני אומרת — אני מבילה בינך לבינים, אבל, כפי שאמרתי, הם מובילים, מובילים בנושא העיתוי, יש לי ססמה בשבילך, לבחירות הבאות: "תנו לי

ועכשיו, רק כדי להוכיח את הדמוגויה, את ההטעיה שמטעים הדיבורים על ההבדל בין אלה שרוצים להתקדם לשלום ובין אלה שתמיד אומרים "לא" לשלום, תרשה לי לשאול אותך, אדוני ראש הממשלה: מתי כבר תפסיק להגיד "לא" לשלום? מתי תפסיק להגיד "לא" לוחיתור על כל השטחים? מתי תפסיק להגיד "לא" לשיחה עם אש"ף? מתי תפסיק להגיד "לא" לשינוי מעמדה של ירושלים? מתי, מתי תגיד כבר פעם אחת "כן" ותקרב את השלום?

למה אני אומרת את זה? הבעיה היא הגבול. זו איננה הבעיה של שלום, או לא-שלום. הבעיה היא, איפה אתה עוצר ואיפה אנחנו עוצרים. ולא צריך להשתמש בכל הדמוגויה של מי שמפחדים מהשלום. הלוואי כן גם יאמרו לך היום חבריך במערך — שאתה מפחד מהשלום, וכבר אומרים לך את זה. וכבר אומרים לך שאתה אומר "לא" לשלום, ועוד נשמע את זה בבית הזה מפי אנשים במפלגות אחרות, אבל גם במפלגתך. אני אומרת זאת מפני שכל מה שקורה כאן קשור — ואנחנו זוכרים זאת מימים לא רחוקים — כל האופוריה הזאת, וכל האשליה הזאת וכל הכימיה הזאת, כימיה בינך לבין חסן? הוא מתכוון לכימיה בין הפלשתינים לבין יהודה ושומרון. זו הכימיה, אולי הפיסיקה, שהם מעוניינים בה. כל הדיבורים על הכימיה — כבר שילמנו בעד הכימיות האלה.

וכל העניין הזה של השכחת התשלום — אדוני ראש הממשלה, הרי אינני מדברת על חבר הכנסת חיים רמון או על חברים אחרים במפלגתך. אתה, ואני אומרת את זה עכשיו בהחלט לזכותך — והיו לי ויכוחים עם מפא"י ההיסטורית — אתה אולי המפא"יניק ההיסטורי האחרון, המפא"יניק הקלסי. אתה מכיר את הדרך של מפא"י ההיסטורית — ואני אומרת זאת, שוב, לזכות, לא תמיד זו זכות, אבל לפעמים כן — כן ולא, דונם אחרי דונם, לאט לאט, לא הכול בבת אחת. אבל כבר יש לך חברים, אולי הם הגולם שאתה הקמת וטיפחת אותך במשך כל הזמן, שרוצים את הכול, עכשיו ומה. אין להם זמן לטקטיקות של מפא"י ההיסטורית, הם רוצים הכול עכשיו. אבל אתה, הרי אתה יודע מה זה — יש שלום בלי תשלום? למה להעלים מן העם הזה את התשלום? צריך להגיד לו כמה בדיוק נשלם. אתה יודע, אדוני ראש הממשלה, אילו ידע העם בדיוק בזמן הסכמי קמפ-דייוויד מה עלה לו השלום הזה, אינני בטוחה שהוא היה שש כליך. אילו ידע מה שקטרר מגלה היום בספרים שלו לגבי הדרך שבה נעשה המשא-ומתן, ואיך רימו את בגין — קטרר לא עשה זאת לבדו, הוא עשה זאת בעזרת הדיפלומטים הישראליים שהיו איתו — הוא לא היה שש כל כך לשלום הזה.

אם זה משא-ומתן, בבקשה — במשא-ומתן כמו במשא-ומתן, בלי אופוריה, ואם זה רק דיאלוג, כפי שאתה אומר — מה עושה שם מסמך כן, 10 סעיפים? מה זה שייך לדיאלוג? אני שמעתי אותך אומר שזה רק דיאלוג, אז מה זה המסמך? כבר אינני מדברת על מה שכתוב במסמך, כבר החזירו הנציגים האותנטיים, כבר החזירו פה המאויים והשאפות. אז מה מסמך, ואם זה משא-ומתן, שוב אני אומרת: מה האופוריה, מה כל הריבור הזה "כל ראייה שיכחה"? איך אמרת? — זה הצית את הדמיון של כל מדינות אירופה. הצית את הדמיון, כן, על הכמה הזאת עמד בגין ואמר איך הצית הדבר את הדמיון, ומלים דומות אחרות על תוכנית השלום עם מצרים. אנחנו זוכרים זאת היטב. גם אתה זוכר, ואתה ביקרת את הדברים מלפני.

אני יודעת שדבר אחד מעלימים פה, מלבד התשלום שאנחנו נשלם, מלבד האשליה שרוותורים כאלה יביאו את

קווי היסוד — בכקשה. בקווי היסוד מרבירים על החיישבות. כשם שמר פרס רואג לכך שיהיה מימוש של מה שכתוב במצע על התקדמות לשלום, תדאגו לכך שיהיה כשטח שש התנחלויות בכל שנה. כבר עברו שנתיים, איפה 12 ההתנחלויות? איפה 12 היישובים? זה יקדם אותנו לשלום הרבה יותר מהטיטות האלו.

אדוני היושב-ראש, לא מחסן ולא מחוסיין תכוא הישועה

— —

מדרכי בריאון (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
רק מגאולה כהן.

גאולה כהן (התחיה):

— אלא מחוסנה של המדינה הזאת. וחוסנה היום הוא אחד: חיזוקה של ההתיישבות ביהודה ובשומרון, ולא חיפושים קדחתניים — מתי כבר נתקדם לקראת השלום, חיפושים שהם למעשה נסיגה.

אדוני ראש הממשלה, אמרת שבדרך למרוק קראת ספר של הסופר האנגלי פוט, ואמרת שאתה מתפעל ממשפט אחד שלו שאומר שרק מי שחולם את החלום של העם הזה —

ראש הממשלה ש' פרס:

זה של הרצן.

גאולה כהן (התחיה):

של הרצן, סליחה. והמשפט הוא, שרק מי שחולם את החלום של העם שלו גם יקבל את אמונו העם שלו. וכך, החלום של העם הזה איננו לוותר על ארץ-ישראל, לכן גם האמן ייתן למי שיחלום את החלום של העם הזה.

היור' ש' הלל:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר חי שאקי, ואחריו — לחבר הכנסת מאיר וילנר.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני ראש הממשלה, ביקורך במרוקו ופגישתך עם המלך חסן, היו, ללא ספק, צעד הראוי לברכה ולעידוד. ממשלת האחדות הלאומית התחייבה להמשיך במאמצי השלום, והביקור במרוקו היווה, ללא צל של ספק, חוליה נוספת במאמץ לפריצת דרך במגמה לחפש וגם למצוא סדק בחומת האויב והלאוויים של מדינות ערב. לאחר מצרים, זוהי המדינה הערבית השנייה ששליטה נציגת להיפגש רשמית ובגלוי עם ראש ממשלת ישראל כדי לדון בעתיד האזור ובסיכויי השלום — אם כי נוסח ההודעה המשותפת איננו לרווחם של רבים רבים בארץ ובכית הזה.

ברור הוא כי העמדת תוכנית פס כנקודת מוצא לשיחות שהתקיימו ולדיונים נוספים האמורים להתקיים בעתיד אינה יכולה, בשום פנים ואופן, להתקבל על דעת ישראל, באשר ישראל ורוח הציונות הישראלית דחו ודוחים, ובצדק, את התוכנית הזאת ואת פרטיה, משום שהם עומדים בסתירה גמורה וחמורה לאינטרסים הלאומיים העליונים, לאינטרסים הקיומיים הבסיסיים של ישראל. לא נסכים לנסיגה מכל השטחים; לא נסכים לפרק התנחלויות; אש"ף ודאי איננו בעינינו נציגו, לא היחיד, וודאי לא הבלעדי, של העם הפלשתיני. הודענו כי לא נסכים לעולם להקמת מדינה פלשתינית עצמאית, וודאי וודאי שלא יהיה ויתור על ירושלים המזרחית. יש חוק במדינה הזאת, חוק ירושלים, שאיחר — אני מקווה וכולנו מקווים — לדורות ולעולם, את שני חלקי ירושלים, ואיש לא יעז לפגוע, חלילה, בחוק זה בדרך כלשהי.

להמשיך" — סממה טובה? אני התחלתי, עשיתי את הצעד הראשון, אם שמיר יעלה לשלטון, זה יהיה גם הצעד האחרון. אם אני אשאר בשלטון לפני הרוטציה, קצת אחרי הרוטציה, הצעד השני יעשה, ומה יעשה? צעד לקראת תהליך השלום. עם ישראל, תחילי — אתה רוצה שלום או לא רוצה שלום. אם אתה רוצה שלום, באופן טבעי אתה רוצה אותי. זה ברור. זה כל כך obvious, ברור שכבר, זה על-פני השטח.

אני חושבת שהדברים יותר מדי רציניים. אני אמרת לזכותך, כאשר אתה כועס על אלה שבמפלגתך — ואני בטוחה שלא רק מבחינה טקטית — שכלילו הם מכשילים אותך ומגלים: תראו מה קורה כאן, הנה, עוד לפני שהביקור הזה הביא איזו תועלת, הוא כבר הביא נזק, והוא כבר הביא, אבל אני מאמינה שאתה לא כועס עליהם רק מן הבחינה הטקטית, אלא גם מהותית, אתה לא הולך כל כך מהר לתת, למסור.

אבל פה הליכוד טועה. חבר הכנסת כן-אלישר, ייצגת פה את הליכוד. אינני רוצה לדבר על זרע הפורענות שזרעו הסכמי קמפ-דייוויד שהולידו גם את זרע הפורענות הזה. כי אומרים, כפי שאמרו אז: אנחנו רק מתחילים; האם את נגד משא-ומתן? אם יש משא-ומתן — מדוע את נגד? כל כך טבעי לענות: אני כעז. אבל מה שקורה הוא, שפותחים במשא-ומתן ואומרים: עדיין לא עשינו ולא כלום, זהו רק זרע. אך יש מי שאומר שהזרע הזה יכול לנבט ולהתפתח, כפי שראינו. ראינו איך התחיל בגין את המשא-ומתן, את שש הנקודות, ולמה הוא הגיע במהלך המשא-ומתן. אני מכירה את הגיבורים האלה שהולכים למשא-ומתן ואומרים: תסמכי עלינו, אנחנו יודעים בדיוק מה אנחנו רוצים.

אבל, אני אומרת שהליכוד טועה. כמה אתם טועים? אתם מזלזלים בזה ואומרים: במשא-ומתן ידובר על הכול או על לא כלום. אבל, מאחר שאין ספק שגם פרס לעולם לא ייתן הכול, והם לעולם לא יסכימו לקבל פחות מהכול, מה יש לפחד? אבל פרס יילך להסדרי ביניים, הוא יילך להסדרי ביניים, והם יסכימו, לא תמורת שלום אלא תמורת אי-לוחמה. ולאט לאט, קצת פה וקצת שם, זה יכול להגיע, בסופו של דבר, גם להקמת מדינה פלשתינית. לאט לאט, לא מהר, לא ייתנו בכת אחת, לא יעשו את השטרות שנעשו בסני. אבל, הם ילכו גם להסדרי ביניים. אל תסמכו על כך שהערכים יגידו כל הזמן לא, לא. הם ילכו להסדרי ביניים.

עכבאלוהב דראושה (המערך):

מה רע בזה?

גאולה כהן (התחיה):

ואני אומרת: נניח שיחזיקים המשא-ומתן המוצלח ביותר. מה פירושו של דבר המוצלח ביותר? שיוגש מצע המערך. מה יכול להיות מוצלח יותר מזה? יוגשם מצע המערך כלשונו. הווי אומר, לא ייתן הכול, תהיה פשרה טריטוריאלית וכו'. מבחינתנו, גם מבחינתכם, זהו דבר שיכול להוליד לאט לאט מדינה פלשתינית. חברת הכנסת שולמית אלוגי שאלה אותי בריאיון בטלוויזיה: מה פתאום, מדוע זה יביא למלחמה? כולנו מסכימים לכך שמדינה פלשתינית פירושה היא מלחמה באזור הזה, על כל המשתמע מזה.

לכן, את התחילו לכוך. אני מבינה שאחם שותפים ורוצים להתחלל גם בברכה. בסדר. אינני נכנסת לטקטיקות. רק שזה לא יהיה "על באתם". הווי אומר, הברכה יכולה להיאמר, אבל, על החרדה והדאגה להיות אמיתיות, הפסיקו גם אתם לנפנף בהסכמי קמפ-דייוויד, הם כבר אפילו אינם עומדים לכם. הפסיקו לנפנף בהם, וגם באוטונומיה, כי היא רק מכשילה. והתחילו להיערך למצב החדש.

אם תתאמת ההנחה והתקווה ששיחות איפרן ישפרו את סיוכיו קידום היחסים עם מצרים ויסללו את הדרך ליתר נורמליזציה עם מצרים. תהיה זו אחת התוצאות המעשיות החשובות ביותר של המפגש שלך. אדוני ראש הממשלה, תוצאות שכל אדם שומר שלום ושומר טובתה של המדינה הואת ושל העם הזה יבין עליהן בלב שלם.

ברם, אדוני ראש הממשלה, בשאלה העיקרית שהיתה נשוא שיחות איפרן, שאלת עתידם של ערביי יהודה, שומרון ועזה, צריך שיהיה ברור לשליט מרוקו. כמו לכל מנהיגי מדינות ערב, כי השאיפות הלאומיות של כמיליון צעירים ערבים ביש"ע לא יוכלו לעולם למצוא פורקן בצורה כלשהי בריבונות ערבית-פלשתינית בחלקים של יהודה, שומרון או עזה. תפיסת היסוד שלפיה ירדן מהווה וחיבת להוות ביטוי למימוש זהותם והגדרתם העצמית האתנית הלאומית והמדינית של הערבים הפלשתינים היא התפיסה הבריאה, הצודקת ביותר. ישראל, כך הכריזה ממשלה זו, לא תסכים לעולם להקמת מדינה פלשתינית ביהודה, בשומרון ועזה. על-פי הסכמי קמפ-דייוויד, שמורה עמה הזכות לתבוע בבוא היום את הריבונות על שטחים אלה.

על כן נכרך על המסע, נכרך על השיחות, נכרך על פריצת הדרך — וצריך להיות עיוור מרענו כדי שלא לראות בעצם המחזה שמלך מרוקו לוחץ יד לראש ממשלת ישראל משום צעד קרימה בדרך לשלום. מי שמנסה להתעלם לגמרי מכך או לזלזל בהישג הזה פוגע באמת עצמה. אבל, עם זאת, עלינו, על ממשלת האחדות, עליך, אדוני ראש הממשלה, לוודא שאין פירושו של דבר נכונות כלשהי ללכת לקראת אחד מסעיפי תוכנית פס שאליה מתכוון שליט מרוקו, אותם סעיפים שבהם אין זכר למדינת ישראל כמדינה, אין זכר למדינת ישראל כיחידה עצמאית, יש זכר למדינה פלשתינית ולאש"ף כנציג הבלעדי של הפלשתינים. אלה הם דברים שהודעת אינה מוכלתם והרוב הגדול בישראל מתנגד להם ויוסיף להתנגד להם.

הו"ר ש' הלל:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר וילנר, ואחריו — לחבר הכנסת בני שליטא.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושבים, חברי הכנסת, בדיון הזה, ולא בפעם הראשונה, מרוב דיבורים על שלום מכניס מלחמה נוספת. עכשיו יש פתאום אופציה מרוקנית. מה פתאום אופציה מרוקנית? ושוב: אופציה ירדנית, אופציה מצרית, הכול מפני שלא רוצים באופציה היחידה, המכרעת — הפלשתינית. כשיושג השלום הכולל, אני מקווה שנהיה ביחסים טובים עם כל המדינות הערביות, לרבות מרוקו. אני מבין יפה גם את רגשי הקרבה של חצי מיליון יהודים מרוקנים בישראל, לארץ מולדתם, שאת מנהיגיה וערכי תרבותה המיוחדים הם ממשיכים לקיים עד היום הזה. אני מבין גם את הרצון העז של רוב הציבור בישראל לצאת ממעגל שפיכות הדמים והמלחמות ולחיות חיים נורמליים של שלום, של קדמה חברתית. אנו מבינים ומזדהים עם רצון זה. אבל, צעדיו של ראש הממשלה, על בסיס מדיניות ממשלת המערך-הליכוד, מובילים למלחמות נוספות ולסיכון עצם הקיום.

הנשיא רייגן לחץ שהמפגש יתקיים בארצות-הברית, וראש הממשלה פרס תמך בכך ולחץ אף הוא. כל המהלך הזה הוא מהלך אמריקני נוסף, ואחת המטרות הקרובות שלו היא להקל על נשיא מצרים מובאק לערוך פגישה עם ראש ממשלת ישראל פרס, כדי לקדם במשותף את התוכניות האמריקניות במזרח התיכון. אני רוצה רק להזכיר פרט אחד: לאחרונה החלו

עם זאת, עצם קיום הפגישה והשיחות באיפרן עם מנהיגי ערבי חשוב, שניתן לראותן כהשלמה דה-פקטו עם קיומה של מדינת ישראל, אף כי לא כהכרה דה-פקטו בה, עשויות להתגלות כצעד מובחר לקראת שיחות עתידות בין ישראל לבין שכנותיה ללא כל תנאים מוקדמים.

מכחינת ראש הממשלה, חשובה במיוחד הכרזתו לנכונות של ממשלת ישראל לנהל משאומתן "עם נציגים אותנטיים של הפלשתינים" תוך התחשבות באינטרסים של העם הפלשתיני. חשוב ביותר, אדוני ראש הממשלה, שיודגש מחדש ובצורה חד-משמעית, כי "נציגים אותנטיים", לפי כל פירוש מרחיב וליברלי, אינם יכולים לכלול ולא יוכלו לכלול, בשום נסיבות, אנשי אש"ף או שליחיהם, הגלויים או המוסווים. אלה יצטרכו להיות מתנגדי טרור מוצהרים שיכריזו כי הם מגנים את הטרור ואת שיטותיו כאמצעי לפתרון הסכסוך. על אלה להיות אנשים שידיהם שלהם וידי שליחיהם אינן מגוולות בדם יהודים חפים מפשע ובדם אזרחים חפים מפשע בכלל.

רצוני לחדות על הסף, כהצעה אומללה וחסרת שחר, את הצעת חוג משוכב במפלגת העבודה להכריז על הכרה בזכות ההגדרה העצמית של הפלשתינים באורח חד-צדדי וללא כל תמורה מהצד שכנגד. אני מאמין ומשוכנע כי זהו מיעוט קטנטן במפלגת העבודה. אני משוכנע כי רוב מפלגת העבודה רחה, דוחה וידחה בשתי ידיים ודברו מוחץ הצעה זו. כפי שהוא ידחה, כוודאי, את הצעתו של השר עזר ויצמן לכלול את ערפאת, רב-הרוצחים, בין "הנציגים הלגיטימיים" של הפלשתינים, אם הוא יכריז שהוא מתנער מן הטרור. כאילו די בכך שרוצח, במשך עשרות בשנים מכריז על רצונו לסגת מן הטרור כדי להפוך אותו לאדם מן היישוב שאתו מנהלים משאומתן, היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו?

רצוננו בשלום אינו זקוק להוכחות. מאחר שהוא נתון יסודי בחיינו מאז הקמת מדינת ישראל, בכל שנות קיומה של מדינה זו, בין כל ממשלותיה, כל זומיה וכל מפלגותיה, מעולם לא היה אחד שדגל במלחמה כיעד. אין עם הכמה לשלום כפי שהעם בישראל כמה לשלום. אבל שלום אין פירושו שלום בכל מחיר, ודאי לא תוך סיכון החיים, תוך סיכון הביטחון, תוך סיכון הסיכוי להישדרות של ממש, חלילה. אין רצוננו לשלוט על עם אחר. מעולם לא חלם העם היהודי, ואפילו כימיו הגדולים ביותר, להשתלט על האזור או על עמים נוספים. כל מאבק-מלחמותי היו מלחמות התגוננות, וכשהיו תקפות של חולשה, הן הסתיימו כפי שהסתיימו.

אני מקווה, אדוני ראש הממשלה, כי ממשלה זו תוסיף לראות בהסכמי קמפ-דייוויד, הסכמי האוטונומיה, בסיס לשיחות שלום עתידות, לכשייפתחו. זהו הבסיס המשפטי והמוסרי היחיד הקיים כיום. חבל להחליש אותו בדרך כלשהי.

כל סטייה מעמדה מוצהרת ומחיבת זו תהווה הפרה של המצע שעליו יושבת ממשלת האחדות, ואין בלבי ספק, כי אף לא גורם אחד בממשלה זו מעוניין להפר הבטחות אלו. שניתנו בקווי היסוד, הסכם לאומי פנימי, המבטיח אחדות לאומית ביחס לעיקר — יש לומר זאת בגלוי — עדיף מכל הסכם עם גורמים עוינים המעוניינים בקיצוץ היקפה, גודלה וכוחה של ארצנו. שלום-בית אינו רק מונח בעלמא, שלום-בית הוא תנאי בליעבור לשלום עם האזור, ולכן, חשוב ביותר לשמר את ממשלת האחדות הלאומית על חולשותיה, מאשר, חלילה, להביא להפרת אותו הסכם שעליו יושבת ממשלת האחדות, אך ורק כדי להשיג מה שנראה כהישג כלשהו בתחום השלום, שלדעתנו, בנסיבות הקיימות, אינו הישג כזה.

וההוכחה — כל אלה, בכללם אש"ף, מוכנים להשתתף בוועידה בין-לאומית עם ממשלת ישראל, עם מדינת ישראל. הלא זוהי הכרה דה-פקטו. והכרה דה-יורה תבוא על בסיס הדרי עם סיום הסכם השלום בוועידה הבין-לאומית.

הטרור הוא תירוץ. אנו עקרונת נגד טרור, אך לכל עם יש הזכות להיאבק בשיטות נכונות לשחרור לאומי. אבל יש גם טרור ממלכתי, ואתם, ככיתו של תלוי אל תדברו על חבל. ממשלת ישראל, כמו ממשלת דרום-אפריקה, כמו הממשל האמריקני, עומדים בראש הטרור הבין-לאומי והדם שנשפך כמעשי טרור זה הוא עכשיו במרכז המאבק הבין-לאומי נגד הטרור הממלכתי. אנחנו נגד כל טרור.

מדברים עכשיו על הסכם קמפ-דייוויד ולא מוכנים לראות מה הוא הביא. לנין דיבר פעם על צעד אחד קדימה — שני צעדים אחורנית. ההסכם הזה הביא לעשרה צעדים אחורנית. האם הסכם קמפ-דייוויד קירב את השלום הכולל והיציב והצודק או הרחיק אותו? האם מידון החימוש במזרח התיכון גבר או נחלש? הלא המידון קיבל ממדים מסוכנים ביותר, ישראל הפכה לעורכת הניסויים בנשק האמריקני החדש ביותר, והסכם קמפ-דייוויד הביא למלחמת לבנון. הסכם קמפ-דייוויד גרם לכך שההוצאות הצבאיות גדלו עוד יותר מאשר היו לפני חתימתו, והחברה הישראלית המשיכה להיות חברה כובשת אדמה של עם שני, והמיליטריזציה של הכלכלה והתקציב — כל זה בא אחרי הסכם קמפ-דייוויד והשלום הכולל התרחק מאתנו, והביטחון התרחק מאתנו.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת וילנר, אני מבקש לסיים.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא דיברתי עשר דקות.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני מצטער. דיברת עשר דקות. אני נותן לך עוד דקה. נא לסיים.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא נכון לנהוג כך. אי-אפשר לנהוג באחד כך ובשני כך.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
לפני 20 דקות עמדה על הבמה חברת כנסת מכובדת ודיברה 18 דקות.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אינני יודע. יושב-ראש הכנסת ביקש ממני להקפיד הפעם הזאת על מסגרת הזמן. חבר הכנסת וילנר, יש לך עוד דקה, נא לסיים.

צדלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא אמר לך להקפיד על מסגרת הזמן, אבל לא להקטין.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני מבקש לסיים בעוד דקה.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני אקצר.

מה ענה ראש הממשלה, מר פרס, למלך חסן במרוקו? הוא ענה בדיוק אותה תשובה שענה בגין לסאדאת. אין כל הבדל. בגין אמר לא לנסיגה לקווים של 4 ביוני 1967. לא למדינה פלשתינית, לא לוועידה בין-לאומית, לא לביטול סיפוח ירושלים, לא להכרה באש"ף, ואפשר עוד להוסיף — לא לנסיגה מרמת-הגולן ומדרום-לבנון. כל הלאוים האלה הם

להכניס נשק אמריקני כשכיל האמריקנים במדינת ישראל; לא לשימוש ישראל, אלא לשימוש ארצות-הברית במלחמה, וברור נגד מי.

כל זה בא תוך התחמקות מן הגורם הפלשתיני, מהנציגות הפלשתינית הקיימת, הבלעדית והמוכרת עלי-ידי האומות המאוחדות — אש"ף. גם אם איני מסכים בעניין זה או אחר עם אש"ף, כפי שאיני מסכים בכלל עם ממשלת ישראל, עם מדיניותה, אלה הנציגים. אם רוצים לחסל את העם הפלשתיני כעם, מנהלים מדיניות כזו שמנהלת הממשלה. והדבר גם בא כמקום ועידה בין-לאומית כחסות האו"ם ובהשתתפות כל הצדדים המעורבים, לרבות ישראל ואש"ף וחמש המדינות החברות הקבועות במועצת הביטחון.

ראש הממשלה מנסה ליצור תחליף לאש"ף. עכשיו המצאת מלה חדשה: אותנטיים. אילו מלים. אתה מחפש מלים? מישור יחפש נציגות אותנטית של עם ישראל? הלא זה הכול משחק. המטרה היא לפורר לגמרי את אש"ף, להעמיק את הפילוג בעולם הערבי, כזה הצלחת בכיקור במרוקו. אבל את השלום לא קירבת, אלא בדיוק להיפך.

ובקשר ליחסים בילטרליים עם מרוקו: כשבוע שעבר, כשחבר הכנסת רן כהן דיבר מעל הבמה על יחסים בילטרליים בין ישראל למרוקו, קראתי קריאת ביניים ואמרתי: אולי אנחנו מתכוונים לעזור להם במלחמה נגד הפוליסריו כדי שהם יסייעו לנו במלחמה שמכניסים נגד סוריה. שר הביטחון רבין ענה מהספסל: או, זה רעיון לא רע. זה נותן מקום למחשבה, אם זה רעיון לא רע.

השאלה הפלשתינית היא השאלה המרכזית, היא לב הסכסוך. עוד ב-1947 הוחלט על הקמת שתי מדינות בארץ הזאת: על זכות ההגדרה העצמית ועל זכות לעצמאות לאומית לעם היהודי ולעם הערבי בארץ. והו הבסיס החוקי הבין-לאומי להקמתה, לזכות קיומה הריבוני של מדינת ישראל. אפשר לשנות פרטים — היום מרברים על גבולות 1967 — אבל אי-אפשר, ובעתיד לעולם לא יהיה אפשר לחסל את זכותו של העם הערבי הפלשתיני להגדרה עצמית ולמדינה עצמאית.

מה היה במרוקו? מה הוצע? אנחנו זוכרים את הביקור של אנואר סאדאת, נשיא מצרים, כאן בכנסת. הוא דיבר כפי שדיבר עכשיו נשיא מרוקו. הוא אמר: נסיגה מכל השטחים, מדינה פלשתינית עצמאית. זאת אמר סאדאת, ואנחנו הצענו או לכנסת לקבל את ההצעה, ואו התברר, שכל דבריו היו דברים ריקים. שהוא כבר תכנן עם האמריקנים ועם ממשלת בגין את המהלך במסגרת המדיניות הגלובלית של ארצות-הברית, ושלל בהסכם קמפ-דייוויד, את זכות ההגדרה העצמית של העם הערבי הפלשתיני.

עכשיו המלך חסן השני אמר לפרס אותם דברים: נסיגה מכל השטחים שנכבשו ב-1967, הקמת מדינה פלשתינית עצמאית, חוכנית פס. גם היום אנחנו יכולים לומר לכנסת לקבל זאת. חוכנית פס והקמת מדינה פלשתינית בגדה, ברצועה ובמזרח-ירושלים. אגן רק אינטרס פלשתיני. זהו אינטרס ישראלי לא פחות, כי רק אז יהיה שלום, רק אז יהיה ביטחון.

השאלה המזרח-תיכונית היא שאלה בין-לאומית ואי-אפשר לפתור אותה בלי ברית-המועצות ונגד עמדתה, ובהסכם על מלחמת כוכבים, עם ארצות-הברית של אמריקה.

כמעט הכול מרברים פה על העם הפלשתיני ונציגותו אש"ף כאילו אינם רוצים בשלום עם ישראל. האמת היא שהם רוצים ורוצים. כל המדינות השכנות רוצות שלום עם ישראל,

קריאה:

בני שליטא (הליכוד):

אבל, אדוני ראש הממשלה, יש לי חשש, שקיים בישראל קונסנסוס לאומי מוזר, קונסנסוס על תנאי, יש לי הרגשה, שהקונסנסוס המרוקני — שכפי שקראתי ושמעתי, היה טעים מאוד — צרפל כמה חושים במערך. סתרחורת השלום נפלה על חלקים ממפלגת המערך. האומנם ננהל מדיניות של קיום וביטחון על בסיס קבלת פנים כזאת או אחרת? מה יהיה אם ערפאת יתפוס מחר את הרמז ויזמין את ראש הממשלה לחפלה של שישליק וקבץ? אז שוב תתרגשו מהמאכלים הטעמים, תעמדו בתור ללחץ את היר?

קריאה:

בני שליטא (הליכוד):

אני יודע מה יקרה. אתם תאבדו את הראש ותורצו ריצת אמוק אל התהום.

ראש הממשלה ש' פרס:

בשביל הקבץ?

בני שליטא (הליכוד):

אני מדבר על גורמים מסוימים, אני גם מקווה שלא כל המערך, אבל חלקים ממנו.

עתידו של עם אינו יכול לעמוד על חיזוקים והסכמות זמניות עם יריב זה או אחר.

שבח וייס (המערך):

אני רואה שאתה דבק בכל זאת ב"געפילטע פיש".

בני שליטא (הליכוד):

הצורך בקיומנו הלאומי והפסי הוא נצחי, והפרטנרים מתחלפים. אינני סבור, שדווקא בביקור זה נמכרו נכסי האומה, אבל אני זוכר שראש הממשלה עמד כאן מעל הדוכן ודיבר בעוז רוח על צורכי הביטחון, על השב"כ, שצריך לשמור עליו מכל משמר — והנה כופפו את ידו. מי לידנו יתקע ששיכורי הקונסנסוס המרוקני לא יכופפו שוב את ידו של ראש הממשלה?

בארצות-הברית מקובל, שמצב בריאותו של מנהיג איננו עניין דיסקרטי, הוא גלוי, הוא ידוע לציבור, ובכן, אדוני ראש הממשלה, אני, כאזרח, רוצה לדעת, אורחי מדינת ישראל רוצים לדעת אם אתה מסוגל לעמוד כלחצים.

שלמה עמר (המערך):

לדעת מה מצב הקיבה.

בני שליטא (הליכוד):

אנחנו רוצים לדעת אם אתה בעל כושר בסיסי לעמוד כלחצים, לחצים שיפועלו עליך ממפלגתך שלך.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

כמה קילוגרם קבץ הוא מסוגל לאכול.

בני שליטא (הליכוד):

או שמא נגלה מחר בבוקר, שהקונסנסוס שאמר "לא" לבחולות 1948, ושאמר "לא" למדינה פלשתינית — איננו קיים עוד. אנחנו עלולים לגלות זאת בבוקר אחר.

לכן, אדוני ראש הממשלה, לא צריך לעטות חליפה של נמר. צריך לומר לעם את האמת, אם אתה יכול ואם אתה מתכוון לעמוד כלחצים, לחצים שיפעילו שיכורי הקונסנסוס.

חלק ממדיניות נגד השלום, ומה שאתה ענית ומה שאתה מציג, הציג בזמנו בגין בדיוק באותן מילים.

הגדיר את עמדתך, כפי שהצגת אותה, העיתונאי אמנון קפליק, הוא אמר: "שמעון פרס הביא עקרונות כלליים המקובלים גם על הליכוד. הוא השמיע אותם בניסוחים מעודנים, שונים מניסוחיו הבוטים של יצחק שמיר, אבל זהו אותה מדיניות, אותה פרטיטורה", "ידיעות אחרונות", 25 ביולי 1986.

ולסיכום: מקור הרעה הוא בכך שאינכם מסכימים ליסוד היסודות של הבעיה — שתי מדינות לשני העמים, לעם הפלשתיני ולעם ישראל; שאתם שולטים על עם שני, אתם נמצאים עכשיו במצב של דיכוי אכזרי ביותר בגדה המערבית וברצועת-עזה. אתם חונקים כל זכויות אדם. אתם חונקים כל זכות תרבותית, כל צלם אנוש אינכם רוצים להראות שם, ועכשיו אתם מדברים על שלום? אתם עושים הכול כדי להכין מלחמה חדשה. אתם עושים הכול כדי לרמוס את העם השני, את העם הפלשתיני.

אני רוצה להגיד שיש גם משהו חיובי בימים האחרונים, והוא שכמפלגת העבודה יש הדורשים לשנות את המדיניות, לשנות את המצע של מפלגת העבודה, אם כי לא באופן עקבי. אבל זהו ביטוי, אם כי מעורפל מאוד, של רחשי הלב בציבור, הרוצה לעשות סוף למלחמות. מה שאתה, מר פרס, מייצג במדיניותך ובנאומך היום כנכסת הוא הכנת מלחמה נוספת, הפעם הזאת נגד סוריה, יחד עם האמריקנים ובגיבוי הריאקציה הערבית.

היורד ד' בן-מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת בני שליטא, ואחריו — לחבר הכנסת מרדכי ויישובסקי.

בני שליטא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני ראש הממשלה, יש ערך לכל פגישה עם מנהיג ערבי, הערך של הפגישה הזאת הוא בהיותה פומבית. אבל, יש גם לקח לפגישה הזאת.

בזמנו, התעקש ראש הממשלה דאז, מנחם בגין, וסירב לקיים פגישה חשאית עם המלך חסן, בטענה צודקת שלפיה לאחר ביקור סאדאת בירושלים ולאחר פגישה פומבית עם הגדולה באויביה של ישראל — יש מקום רק לפגישות פומביות.

הלקח הוא, אדוני ראש הממשלה, שאם אנחנו יודעים לעמוד על שלנו, אם אנחנו תקיפים כעמדתנו — היא גם מתקבלת, בסופו של דבר, עברו כמה שנים, והנה התקיימה ומתקיימת פגישה גלויה בין ראש ממשלת ישראל לבין מלך מרוקו.

אבל, אסור לאבד את הראש ולהיכנס לסתרחורת גבהים. כבר היו פגישות של אח"מים ואפילו של ראש ממשלה עם המלך המרוקני. אני סבור שייחן שבמצב שבו אנחנו נמצאים עדיפה אפילו פגישה חשאית נוספת עם המלך חוסיין על פני פגישה גלויה עם המלך חסן, משום שהמלך חוסיין, כסופו של דבר, הוא ברה-פלוגתא האמיתי שלנו.

שבח וייס (המערך):

זה לא עומד בסתירה.

בני שליטא (הליכוד):

לא עומד בסתירה, בהחלט לא.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

מעשה אמין וחשוב ונפגש בגלוי עם ראש הממשלה שלנו. אבל, כשהם נפגשו, היה ברור עד היכן מסוגל ללכת אותו אדם נאור בכיוון רעיון השלום. ועד כמה הוא מוכן לומר את הדברים בשם המחנה הערבי. הרי הבעיה, בסופו של דבר, איננה במרוקו ואיננה כאלג'יר ואיננה בשום מקום אחר, אלא היא כאן, בתוכנו. זו בעיה שבינינו לבין הפלשתינים. השאלה הנוקבת המרכזית היא, האם נהיה מוכנים לוותר, תמורת השלום, על שטחים שאנחנו מחזיקים בהם היום בממשל צבאי מאז 1967, על שנוצרה להחזיק בהם בצורה זו או אחרת. כאוטונומיה, בדרך של סיפוח או בדרך אחרת ולהגיד שאלה הם שטחי ארץ-ישראל והם שלנו?

השאלה השנייה שאנחנו צריכים לשאול את עצמנו היא: האם אנחנו יכולים לומר — עם אש"ף לא: נקודה. אני יכול בהחלט להבין שאנחנו יכולים לומר: עם אש"ף שאיננו מגנה את הטור, שאיננו מכיר בקיומה של מדינת ישראל, שאיננו מוכן לפתור את המחלוקת בינינו לבינם בצורה דיפלומטית. במשאומתן, והו לא אש"ף שעמו אנחנו נשכ לדין. אבל, עם אש"ף או עם כל קבוצה פלשתינית אחרת שתהיה באמת נציגה של הפלשתינים שמוכנים לשבת איתנו על בסיס של הכרה הדדית ועל בסיס של ביטול הטור וקיום הדדי, אנחנו צריכים להיות מוכנים לשבת איתם. האמירה: עם אש"ף לא — לא חקדם אותנו אפילו צעד אחד, עם כל הרצון הטוב.

ייתכן מאוד שאש"ף נחלש מאז מלחמת לבנון. אנחנו יכולים לראות זאת בכך שמגרשים את ערפאת ואת אש"ף מירדן וכן בפעולות אחרות. תראו עד כמה הם נחלשו, הנה בצרפת לא רוצים להיפגש איתם, שם הם מאכזרים כוח. הם עדיין הנציגות, כפי שהם קוראים לה, האוטנטית של הפלשתינים. בסופו של דבר אין מנוס, בתנאים מסוימים — והדגש הוא בתנאים מסוימים — אלא לשבת איתם. עד שלא נבין זאת, הרי כל המעשים שאותם עשה ראש הממשלה — אני מאמין לו, ראיתי את ארשת פניו כשראינו אותו במטוס והאמנתי לו שהוא באמת התרגש, ואני מאמין בכך שהוא רוצה להביא את השלום — לא יישא פרי. מכיוון שללא שני התנאים הללו: אמירה ברורה שאנחנו מוכנים לוותר על שטחים; ושנאנחנו מוכנים, במקרים מסוימים, לשבת עם אש"ף, גם עם אש"ף — אנחנו לא נוכל להוציא את הדברים החשובים ואולי גם הכנים הנאמרים על השלום מן החיאוריה, מן ההלום, מן האשליה אל המציאות.

אני פונה דווקא אל ראש הממשלה, כי אני יודע שבמחנה הימין, בליכוד, לא משחקים בדעיון הזה. הם אינם מעוניינים להגיע לאותו הסדר שאני מאמין בו, והם פוחדים — ובצדק מבחינתם — להגיע למשאומתן עם פלשתיני כל שהוא בכל צורה, אותנטי או לא אותנטי, או קווי-אותנטי: חבר הכנסת יעבז ייס מצא בנודאי ביטוי מתאים נוסף לכך. הם יודעים שברגע שבו יישבו למשאומתן יתחיל התהליך המכונן, לדעתי, של נכונות לפשרה ושל ויתורים מצדנו, והם לא מעוניינים בכך. הם גם לא מסתירים זאת.

הטרגדיה של המחנה שאני משתייך אליו היא, שמצד אחד, המחנה של הליכוד הוא מחנה מלוכד בקודקוד הזאת, מאוחד, חד-משמעי ואינו פוחד להגיד דברים. אין לו פתרונות מה לעשות עם העם הזר שאנחנו שולטים בו. הוא אינו אומר מה אפשר לעשות. הוא אינו יודע אם יהיה זה אפרטהייד או תהיה זו מדינה דו-לאומית. אבל, הוא אומר "אף שעל" — מפני שזה שלנו ולא ניתן.

מצד שני, במחנה שאני משתייך אליו, אשר כחוכו המפלגה הגדולה היא המערך ובראשה עומד שמעון פרס —

עדנה סולודר (המערך):

אדוני היושב-ראש, זה דיון מדיני או דיון קולינרי?

בני שליטא (הליכוד):

אני מקווה, שהסכסוך במזרח התיכון יסתיים ביום מן הימים במשאומתן ישרי ובלא תנאים מוקדמים, כמוכן, אם נהיה נחרצים, נחושים, נדע לעמוד על שלנו, על האינטרסים החיוניים שלנו.

עבדאללהב דראושה (המערך):

מה זה, על הקוסקוס או על השישליק?

בני שליטא (הליכוד):

אבל, אני רוצה לומר, שכאשר ייפתח משאומתן כזה, וכולנו מייחלים לו, אנחנו נעמוד בו בלי תנאים מוקדמים, למעט שניים, והשניים הם אלה: כבר ויתרנו על ועידה בחסות בין-לאומית, וויתרנו, בהסכמה שבשתיקה, על דקדוק כבחירת המשתתפים הפלשתינים — הם יוכלו להיות גם בעלי רקע אש"פ-יסטי. אלה שני התנאים שבהם כבר ויתרנו.

אני מסיים ושואל את ראש הממשלה: האם בביקור במרוקו אותתת למלך חסן שוויתרת גם בעניין שלישי, רביעי או חמישי? תודה.

הי"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

ואחריו — לחבר הכנסת דן מרדור.

עבדאללהב דראושה (המערך):

— — —

בני שליטא (הליכוד):

אני דווקא אוהב קוסקוס.

בנימין בן-אליעזר (המערך):

הבוא ל — — — ותראה איזה אוכל יש שם. "אחלא" אוכל.

הי"ר ד' בן-מאיר:

אם נמשיך כך, נצטרך להבא להזמין לכאן את הגברת סירקיס כדי שתורשנו את כל ההצעות בספר בישול חדש. עד אז אבקש שחבר הכנסת וירשובסקי יישא את דבריו.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מצטער שראש הממשלה יצא מן האולם, כי לא לעתים קרובות אני מכרך אותו. אני רוצה הפעם לברך אותו על המסע, על העמידה שלו בורעל הצורה שבה ייצג את ישראל כסירור הזה. חשיבות גדולה נודעת לכך שהביקור החליט, ושאנחנו מוכנים שוב על שלום מתוך אחיזה באירוע ממשי ולא בצורה ערטילאית.

אינני רוצה להשתייך למחנה הסירוב המרוקני, האומר: אוימם טוב היה שראש הממשלה נסע. אבל בעצם אין בכך הרכה תועלת, לא הושג דבר או שהוחמצה הזדמנות. אני חושב שעצם המסע, עצם המגע ועצם העובדה שמהנפקודה הזאת אפשר להסתכל קדימה בקצת יותר תקווה — יש בהם חשיבות גדולה מאוד לחברה הישראלית, המתרגלת יותר ויותר לחיות עם העובדה שהשלום הוא חלום שאי-אפשר להשיג אותו. ויש גם אנשים החושבים ששלום זה הוא שלום בלהות.

אני מוכרח לציין דבר שאיננו שייך לביקור אלא ליום שלמחרת הביקור — עם שובו של ראש הממשלה. עכשיו כשהוא שוב איתנו, אנחנו צריכים להתמודד עם הבעיה של השלום. אדוני היושב-ראש, המלך המרוקני, חסן השני, עשה

על רעיון זה, אם לא יציג אותו כאלטרנטיבה בבחירות הבאות, חר וחלק — השלום יכרה מאתנו, אנחנו נככה אותו, נתחנן אליו והוא יתרחק מאתנו. אם ניאבק עליו — יש סיכוי שנשיג אותו.

היור"ד בן-מאיר:

תודה. חבר הכנסת דן מרידור איננו נוכח. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא, ואחריו — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כאשר חזר ראש הממשלה מנחם בגין מחתימת הסכם קמפ-דייוויד ערכנו כאן ככנסת, בכניסה, קבלת פנים למשלחת שחזרה, והתמזל מזלי לשבת ליד שר החוץ דאז, משה דיין, וזכרנו לזכרה. הוא אמר מרוקו? אמרתי לו שעזבתי בגיל כזה שאינני מכיר את מרוקו. וכאותה חצי שעה של טקס ישב משה דיין וסיפר לי ולחבר כנסת נוסף עד כמה המדינה הזאת יפה. הוא סיפר על השיחות שלו עם המרוקנים ועל ההתפעלות שלו מהאווירה ששררה באותן שיחות. רק לאחר זמן, כאשר נתמזל מזלם של כמה חברי כנסת, ואני בתוכם, לבקר במרוקו, רק אז יכולתי לראות עד כמה דייק שר החוץ דיין בתיאורו, ואיזה כושר ייטוי היה לו.

כאשר חזר ראש ממשלת ישראל מביקור גלוי במדינה ערבית, לא משנה אם המדינה הזאת נמצאת במרחק של 6,000 קילומטרים מאתנו, ולכאורה אין לנו גבול משותף אתה, אין לה דרישות מאתנו, ואין לנו דרישות ממנה. אבל, נזכור, שגם במרחק של 6,000 קילומטרים, במלחמת יום הכיפורים היה למדינה הזאת ייצוג בצד השני של הגבול, אם ראש ממשלה מוזמן ומופיע במדינה כזאת, ומתקבל על-ידי ראש המדינה, שהוא במקרה זה מלך, אנחנו נכנסים לפתע לויכוחים האם זה היה חשוב, האם היו הישגים, האם היו סיכומים ולמה לא היה הישג כזה ולמה לא היה הישג אחר. רבותי, בשבילי, עצם המפגש, המפגש הגלוי, במדינה הערבית הוא מאורע, כמו אותו ביקור של סאדאת אצלנו. אם, נניח, היה חסן מלך מרוקו מעדיף הוא עצמו לבקר אצלנו כאן — האם זה לא היה מאורע?

אני רוצה לגלות — אני ידעתי על כל מה שמתבשל, התפללתי שהפגישה בניירורק לא תתקיים. היא עמדה להתקיים בזמנה. לפני שלושה-ארבעה חודשים. התפללתי שהיא לא תתקיים, כי לא ראיתי שום הישג בזה שראש ממשלת ישראל ייפגש עם מלך מרוקו בניירורק. כמו כן התפללתי שהפגישה שעמדה להתקיים בפריס לא תתקיים. בזמן שמלך מרוקו היה בפריס והיה להם הקונגרס האפריקני, חשבו ש"שחילו" באותה הזדמנות את ראש הממשלה למלך או לוויאלה שלו בפריס. התפללתי שהדבר לא יתקיים, ואני שמח שהיה לא התקיים. כי אני לא חושב שיש ערך כל כך גדול לפגישה בין ראש ממשלת ישראל למלך מרוקו. ביקור זה עמד בניירורק. הערך של הפגישה היה בעצם העובדה שהיא התקיימה במדינה הערבית עצמה.

מעורבות אחרת שלי, שחברי הכנסת לא יודעים עליה — היום כולנו יודעים על הביקור של רבין, אבל חסן מלך מרוקו הזמין גם את ראש ממשלת ישראל מנחם בגין, וההזמנה היתה שבגין יבקר במרוקו בביקור לא-גלוי. בשלב הראשון הסיכום היה שהפגישה תהיה סודית. לאחר מכן היתה הדלפה, לצערי, כאן, במדינה הזאת, שמנעה את הביקור הסודי. ביקור זה עמד לקבל פרסום אחר כך, לפי הסיכום עם המרוקנים. אחרי שהפגישה הראשונה התבטלה בגלל ההדלפה, אמר בגין: אני

המחנה אינו מלוכד בנקודה הזאת. במחנה זה נשמעים קולות רבים. זאת הטרנזיט. אין שתי אלטרנטיבות, וכואב לי הלב על כך.

שבח וייס (המערך):

יש מצע של מפלגת העבודה המדבר על פשרה טריטוריאלית. המצע הוא דבר חשוב.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מבין. אני יודע זאת, חבר הכנסת שבח וייס. לכן, אני מאמין במחנה הזה ולא במתנה האחר. בנקודה זאת אין לי כלל היסוס וספק לאן אני שייך, אם כי יש לי ויכוחים עם המחנה הזה בתחומים אחרים.

כדי להוציא מן הכוח אל הפועל אותה פשרה הכתובה במצע שלכם, שלא כולם שלמים אתה כל כך, יש לזוז ממנה ולהגיע למשא-ומתן — ולא, לא נוכל להגשים את המצע הזה. המצע הזה, כמו מצעים אחרים, יישאר כאבן שאין לה הופכין. אבל המצע לא יישאר סטטי. האיבה בין שני העמים — שלנו ושל הפלשתינים — תלך ותגבר. המתח יגבר. תפרוצנה מלחמות באזור. דם יישפך. האם אנחנו זקוקים לזה?

אני אומר לראש הממשלה שעליו לדעת שהצעדים שהוא עשה, עם כל חשיבותם, עם כל האהדה שמלווה אותה, הם צעדים שיכולים להיעלם כצעדים בחול אחרי סופה.

אם גם תהיה הרוטציה — והיא תהיה — ויבוא ראש ממשלה שיש לו השקפת עולם שונה לחלוטין, ובשבילו ובשביל מפלגתו המצב הסטטי הזה הוא המצב הטוב והנכון — אנחנו נתרחק מן השלום, אנחנו נגיע לאיבה עמוקה יותר, אנחנו גם נגיע להתפוררות חברתית גדולה יותר בתוכנו.

ייתכן מאוד שבשנתיים הבאות לא יהיה אפשר להשיג הרבה דברים בתוך הממשלה. אני חושב בתוך החברה ובתוך המפלגות שבה צריך להיות מאבק על הכנתו של הציבור. יש להביא למודעותו את השאלה האם הוא רוצה כאמת שלום. האם הוא מאמין כאמת בשלום כפתרון לכל בעיותיה של ישראל, גם בתחום הכלכלי וגם בתחום המוסרי. מי כמונו כאן יודע, יחד עם כל הציבור בארץ, עד כמה אנחנו זקוקים לשלום. אנחנו חייבים להיאבק עליו וצריך להיווצר ויכוח בין שני המחנות: האם לבחור בדרך זאת או בדרך זאת. על כך צריכה להיות ההכרעה בבחירות הבאות, ואני מקווה שהן תהיינה מוקדמות לא משום המאבק הפנימי הקיים היום בתחומים אחרים, אלא מפני שדחיית בחירות דוחה את הפתרון המדיני. בהעדר פתרון מדיני אנחנו יוצרים סיטואציה. אחרי הרוטציה תהיינה התנחלויות רבות יותר מאלו שהיו, ויהיה לחץ גדול יותר, המתח יגדל והשלום יתרחק מאתנו.

אדוני היושב-ראש, אני יכול רק לקוות שאחרי פגישה זאת תבואנה פגישות אחרות. אבל, אני יודע שפגישות כאלה אינן יכולות להצמיח הרבה טוב אם בשכבה המנהיגותית של עם ישראל במדינת ישראל ובציבור הרחב לא תהיה הכרה בכך שהשלום הוא הכרח בשבילנו יותר מלצד השני; לגפשותינו, לא לטובת הערבים; קודם כול לטובתנו אנו.

דבר שני, אם נמשיך להגיד: עם אלה לא נשב לשולחן הדיונים בשום תנאי — לא נוכל להתקדם לעבר השלום.

אם לא נוכל להגיע היום בממשלה להכרעה פוליטית בעניין הזה, לפחות ייווצר מתנה חזק ומלוכד שייגיד את שני הדברים האלה כמשקל נגד למחנה המתקרא לאומי, הרואה עצמו כמגן המולדת יותר מהמתנה הזה; אם הציבור לא ייאבק

התרגום של הכתב לענייני ערבים. אבל לאחר מכן, מאחר יותר, הוא עבר לדבר בערבית מוגרבת, בערבית המרוקנית. ולשמחתי, את זאת אני כבר מבין, למעלה מ-80% הבנתי אותו, להפתעתי, כמעט מלה במלה.

הכתורות של העיתונים אמרו: חסן שלח את ראש הממשלה ואמר לו "לך הביתה". כששמעתי את התרגום בטלוויזיה לערבית הספרותית שאותה לא הבנתי, האמת היא שנפגתי כישראל, כתבר כנסת. אבל, כאשר שמעתי את הגאוס בערבית מרוקנית, וחבל שאצלנו לא שמים לב, היה הבדל. הוא לא אמר לו "לך הביתה". הוא עבר לדבר לעם בערבית מרוקנית, כי הערבים המרוקנים, ברובם הגדול, אינם יודעים את השפה הערבית הספרותית. כשהוא עבר לדבר אל העם בשיחה חופשית, ללא כל נייר לפניו, הוא אמר בערבית המרוקנית — אמרתי לפרס: אני רוצה שתכיר בפלשתינים כמדינה. אמר לי: לא. אמרתי לפרס שאני רוצה שחיסוגו לגבולות 1967. אמר לי: לא. אז אמרתי לו, בערבית מרוקאית: "מסאלק בלחיר". לא "רוח מן הון". הווי אומר, דרך צלחה.

אני מבקש שתדעו, שהמושג הזה נפוץ בשפת היום יום בערבית מרוקנית, זהו סלנג. כששניים נפגשים או כאשר הם נפרדים, הם אומרים זה לזה לפעמים "מסאלק בלחיר". דרך צלחה, דרך תצלח, כמקום "אהלן וסאהלן" בערבית הספרותית. כאשר שמעתי את הביטוי המרוקני המקובל של פרידה לשלום, עם איחולים לדרך צלחה, ולא במשמעות של "לך הביתה" שפירושו הוא גידוש — כבר לא נפגתי.

אני מוצא לנכון לתקן את הטעות הזאת, כי לא ראיתי שמישהו שם לב להבדל הזה, אם כי בחדשות, כמדומני אתמול, המשרד ארז ביטון הבין את ההבדל והדגיש אותו בחדר, אבל אני בטוח ששמעו אותו. באתי להגן על הנימוס. אני יודע שהמרוקנים, המלך המרוקני והשרים שלו הם אנשים מנומסים מאוד, וצערם באוזני לשמוע זאת בתקשורת שלנו, בעיקר שאחר כך התברר שהם שמרו, בכל זאת, על כללי הנימוס.

אני רוצה לסיים ולומר, יש ויכוח בתוכנו. יהיה ויכוח כאשר נגיע, אם נגיע, למשאומתן אמיתי. יהיה ויכוח אם נגיע לדיון עם השכנים האמיתיים, לא עם אלו הנמצאים במרחק של 6,000 קילומטר, כדי לדבר על שלום אמיתי. כבר ניהלנו ויכוח כזה בבית הזה. הכרענו כפי שהכרענו. אני מעריך, שאם תהיה לנו ההזדמנות, ואיש מאתנו אינו יכול לתתם ולהבטיח שתהיה לנו ההזדמנות הזאת, לשוחח עם חוסיין, או לשוחח עם סוריה או עם אחת ממדינות ערב; איש מאתנו אינו יכול להבטיח, אבל אם נגיע למשאומתן, יהיה ויכוח פנימי. יהיו כאלה שיאמרו כך והיו כאלה שיאמרו כך.

אבל דבר אחד חייב להנחות את כולנו, ללא הבדל אם אלו חברים מהתחיה אם אלו חברים מהשמאל — לא מוכרים נכסים לפני המשאומתן.

אנו חייבים לחנך את עצמנו ואת הדור הצעיר שהשאיפה לשלום היא חלק מההוויה והשאיפה של העם היהודי. וחובה עלינו להראות לדור הצעיר, כחלק מהחינוך: להראות לעולם, כחלק מדמותנו כיהודים, שאנחנו נעשה הכול כדי להגיע למשאומתן. אין זה אומר שאם אני מגיע למשאומתן, אני כבר מוכן לתת כל מה שהם דורשים ממני, אלא דרכו של משאומתן הוא להגיע להסדר שאני בטוח בו והוא גם מבטח אותי. תודה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת מנחם פרוש.

מעדיף ללכת כאשר הביקור יהיה רשמי. אניני רוצה לשחק את משחק הסודיות. אבל, בהזמנה המקורית שבגין הסכים לה, וזה היה בנוכחותי, אני יכול לומר כמעט בביטחון, שההזמנה אמרה שהביקור צריך להיות סודי בשלב זה. זה היה מקובל על ראש הממשלה.

אפשר לקחת ביקור כזה, לחפש רק את הצללים שבו ולא לראות את הצד החיובי. יש לנו מנהג, ויש כאן חברי כנסת שקודם כול אומרים, כוא נראה את הצללים בנושא — מדוע ראש הממשלה לא התחייב לשוחח עם אש"ף? הנה, קראתי בעיתונים שכבר יש התארגנות במערך לשנות את קוד היסוד של מפלגת העבודה: כבר? למה? מה קרה? חייבים לדבר עם אש"ף. מה קרה? חוסיין מדבר עם אש"ף?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
יש הסכם.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):
איזה הסכם?

שבח רייס (המערך):
הוא מדבר את.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

הוא מדבר את? הם יכלו לדבר ביניהם בכדורים. היום חוסיין מוכן לשבת עם אש"ף? אסד, הקיצוני ביותר במנהיגי ערב, לא הקים לו אש"ף משלו, משום שהוא לא מדבר עם אש"ף זה? וכאן הביקורת היא, למה מדינת ישראל לא מדברת עם אש"ף. אולי, קודם כול ידברו מדינות ערב עם אש"ף, וחלקים בתוך אש"ף ידברו זה עם זה? מה ההתרגשות לפתע? יש ביקור, לדעתי, ביקור חשוב מבחינת הערך ההיסטורי. לא חייבות להיות לו תוצאות מיידיות. אולי יהיו לו השלכות. אבל כבר לבוא ולומר שראש הממשלה נכשל כי הוא לא הסכים לדבר עם אש"ף?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

אבל המלך הציע לדבר עם אש"ף. אתה נגד המלך? מה הולך פה?

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

אם הוא הציע לדבר עם אש"ף, אני נגד המלך. זה מרגיע אותך?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

אתה צריך להיות רגוע.

אהרן אבוחצירא (תמ"י):

אני רגוע מאוד. יש עוד הישג — בדרך-כלל יש חזית ערבית נגדנו. הנה בא ביקור, הזמנה, הזמנה אמיצה. צריך לומר את האמת, למלך המרוקני היה אומץ להזמין את ראש הממשלה בגלוי. הנה אנו רואים מה קורה מייד במדינות ערב. לפחות שהעולם יידע כיצד המדינות הערביות מתייחסות זו לזו בנהישים האלה, כלפי מבצעים של ניסיונות לשלום או למשאומתן.

הפילוג הערבי — בבקשה, ראו נא, הנה, בעקבות הביקור הזה, שכולנו נסכים שאין בו הישג, לא נחתם שום הסכם. היו שהשלו את עצמם שמביקור כזה אפשר להגיע להסכמים, אני לא, ואיני חושב שלמרוקו או למלך מרוקו יש הכוח לתתם בשם איוו מדינה ערבית. אבל לשוחח? זו התחלה של שיח.

אני רוצה לתקן דבר אחד. אני חושב שהוא חשוב. ראיתי בטלוויזיה את שידור נאום של חסן מלך מרוקו והוא פתח בערבית ספרותית, שלצד, איני שולט בה. אנחנו הסתמכנו על

כנראה דרך להגיע לשלום בלי לשתף את העם הפלשתיני באמצעות נציגיו הלגיטימיים.

המלך הפנה את תשומת-הלב — ועל זה שמענו גם מפי ראש הממשלה — לדור הצעיר של הפלשתינים בשטחים הכבושים, פלשתינים מתוסכלים, שלא זוכרים את מה שקדם לכיבוש הישראלי, ושלכם מתמלא כעס ותסכול על הכיבוש המתמשך. לפי דעתי, המלך ידע בדיוק על מה הוא מדבר.

הסכנה שבכימות הצפוי נוכח המצב הזה כבר נותנת את אותותיה. די להיזכר ברעיון שהביע רק ביום שישי האחרון סגן שר החקלאות חבר הכנסת כ"ץ-עוז. הוא מבין שהפתרון לרצועת-עזה הוא שיקיפו אותה במין "קורדון-סניטר" מכיוון שעצם קיומה לידנו, ועצם ההתעסקותנו בבעיותיה, מסכנים את קיומה של החברה הישראלית. תמנהי מחי יגיע ראש הממשלה לאותה מסקנה לגבי הגדה המערבית, שגם אותה צריך להקיף בגדר ולהתיר מעבר לפועלים שהמשק שלנו זקוק להם רק על-ידי רשויות מיוחדים. זה ממש חזון מתיר, חזון האפרטהייד של סגירת ה"נייטיבס" במסגרת של גדרות, במסגרת של מכלאות, פרט לפועלים שיבואו כאשר נצטרך אותם ויחזרו. זו ההצעה שמציע היום סגן שר החקלאות שחור על גבי לבן לגבי רצועת-עזה, ואין שום סיבה להניח שהרעיון הזה לא יחול בזמן כלשהו על הגדה המערבית, כי שם כבר מתרחשים התהליכים. אין ספק שהמלך חסן השני ידע היטב על מה הוא מדבר כשהצביע על הסכנות החמורות הצפויות לישראל ממה שמתפתח בשטחים.

לכסוף, ראש הממשלה דיווח לנו שלמלך אין דרישות ספציפיות, וזה נשמע מוזר מאוד. מה פירוש אין לו דרישות ספציפיות? הוא הציג תוכנית שלום מפורטת, תוכנית פס, אני חייב לציין בסיפוק, שחבר הכנסת אדרי, עם שובו משם, אמר בריאיון לטלוויזיה — הוא אומנם הדגיש פעמים מספר שזו התרשמותו האישית בלבד, וזה איננו מחייב אף אחד — שהוא מצא שיש משהו חיובי בתוכנית הזאת. מראש הממשלה לא שמענו שום דבר חיובי לגבי התוכנית הזאת. אני מניח, שאם עדיין יש למישהו ספק שתוכנית זו מכירה בישראל, אפשר היה להעלות את העניין הזה כדרישה ספציפית. אדרבא, תתכנס הפסגה הערבית ותכריז שהיא מכירה בישראל היא צד בסכסוך ושאחה צריך לנהל משא-ומתן.

אני חייב גם לציין, שהוראל נפל בחלקו הכבוד להיפגש עם המלך באוקטובר 1982, כחודש לאחר ועידת פס, שמעתי מפיו באותה הזדמנות, שאומנם הוועידה מכירה בישראל כצד בסכסוך וכצד לגיטימי למשא-ומתן, אבל אם מה שנאמר איננו נשמע ברור דיו באזנוניים ישראליות, דבר זה ניתן לתיקון אם יתברר שלישראל יש עניין בכך. אבל, דבר זה אפילו לא הוצע, עד כמה שאני מבין. גם מנאום המלך וגם מנאום ראש הממשלה לא משתמע שהדבר הזה עלה כלל לדיון.

לכן, לא נותר לי אלא לומר, שהביקור על תוצאותיו מאכזב מאוד. הוא מאכזב משום שניתנה לישראל הזדמנות נדירה להוכיח את רצונה בשלום, בפגישה עם מנהיג ערבי שהוכיח את רצונו בשלום ואת נכונותו לסייע לתהליך השלום, אך הדבר לא נסתייע, כאמור, משום שממשלת ישראל הנוכחית איננה מסוגלת לקדם אותנו לקראת השלום. תודה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מנחם פרוש, ואחריו — לחבר הכנסת דן מרידור.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):
כבוד היושב-ראש, כנסת רבה, גם אוהדי ראש הממשלה

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אחרי ששמעתי את ראש הממשלה, התחזקתי בדעתי שלפיה גם אילו הוא התברך בדבון טוב והשיאפה לשלום ישראלי-פלשתיני היתה מקננת בו כאשר היא אצורה, לא היה הדבר מביא תועלת כלשהי והוא לא היה מקרבנו אל השלום, כי ידי ראש הממשלה כבולות ופיו נצור. כלשון הסלנג של ימינו אפשר לומר, ששמעון פרס הוא "שפוט" של יצחק שמיר, בן ערובה בידי הליכוד.

עובדה היא, שראש הממשלה לא רק שלא הסכים עם עיקרי תוכנית פס שהוצגה לפניו על-ידי המלך חסן השני, אלא גם לא היה בכוחו לנסח הצעת שלום משלו, שתהיה תקפה ומוסמכת ומקובלת על ממשלת ישראל.

חשוב לזכור, שהיום שמענו את הגרסה של ראש הממשלה לגבי מה שהתרחש בפגישה באיפרן, ולפני יומיים או שלושה ימים שמענו את הדיווח מפי המלך חסן, כרגיל, צריך לעשות השוואות, והן נעשות באופן טבעי. מתוך השוואה זו עולה, אני מצטער להגיע למסקנה זו, שההודעה של ראש הממשלה שניתנה היום, שבה הוא אמר: "אנו פועלים להשכנת שלום כמזרח התיכון", איננה מקבלת אישור מן התיאור של הפגישות ששמענו-מפי המלך.

איש אינו מתכחש, וודאי גם ראש הממשלה לא יכחיש, שהדיווח שנתן לנו המלך על כך שראש הממשלה סירב באופן עקבי להכיר בצורך לדבר עם הניצי הלגיטימי של העם הפלשתיני, עם אש"ף, הוא דיווח נכון, וכאשר מחפשים שלום מתוך ניסיון לעקוף את הגורם שהוא לב הסכסוך, כהגדרתו של חבר הכנסת אבא אבן, אי-אפשר לדבר על ניסיון רציני לפעול להשכנת שלום במזרח התיכון.

ראש הממשלה מחפש שלום עם ירדן, וזה חשוב, בלי כל ספק, אבל זהו דבר בעל חשיבות משנית, וכאילו להמתין את הגלולה, הוא מוכן לצרף למשא-ומתן עם ירדן, מה שראש הממשלה מכנה "פלשתינים אותנטיים", מי יקבע מי הוא פלשתיני אותנטי, ראש ממשלת ישראל? הוא יעניק להם את המעמד הזה?

אני מצטער לומר שבתחילת-מודע קיימת דעה פסולה מאוד המסווגת את הפלשתינים לאותנטיים ולכלתי-אותנטיים, כאילו יש למישהו שאיננו פלשתיני סמכות לעשות זאת. אבל ברור למה הכוונה. אי-אווה יהיה אותנטי, ערפאת יהיה לא אותנטי.

ראש הממשלה אמר שהמלך אמר בקול צלול שיש להפסיק את החרם על ישראל, זה נכון. הוא חזר על זה באופן המפורש ביותר גם כנאום שלו. אבל הוא גם אמר בקול ברור שאין דרך לשלום שלא באמצעות אש"ף, וכי אין שלום בלי חיסול הכיבוש.

אני תמה מה פשר השמיעה הסלקטיבית, או לפחות הדיווח הסלקטיבי ששמענו כאן היום — האמירות הצלולות האלה של המלך כלל לא הוזכרו. גם לא הוזכרו העקיצות הברורות שהופיעו כנאום המלך כלפי המלך חוסיין, הוא דיבר על מי שמאז 1974 אינם מאושרים מהחלטות דבט, המכירות באש"ף כנציג הלגיטימי של העם הפלשתיני, ואין כל ספק למי הוא התכוון, הוא גם לגלג על מי שפחד להיפגש בגלוי, אף שהוא משתוקק לכך, וגם כאן אין כל ספק למי התכוון. אין ספק, שהוא לא התכוון רק לראש ממשלת ישראל, כאשר אמר שאין דרך להגיע לשלום בלי שיתופו של אש"ף, את העקיצות האלה ליריד, אני חושב, הפנה המלך לא במקרה, הוא עשה זאת בזמן שגם בישראל וגם בירדן התפתחו אשלייות מסוכנות, שיש

כשאנו מדברים על תזוזות, הייתי רוצה שאנו בעצמנו נשחזר איך הוזזו עמדותינו מאז הועלתה בעיית כינון הבית הלאומי לעם היהודי, ועם זה ניתן סייג בהחשבון בתושבים הערבים. במתן הצהרת בלפור ראינו זכותנו לבית הלאומי משני עברי הירדן. באותן שנים לא היתה זו רק הגישה הרביוניסטית של הימים ההם. כתבו אז ראשי הסוכנות, או בעבר הירדן כדי להגשים את הקמת הבית הלאומי היהודי גם בשטח ירדן. לא אביא עדות מהארכיון של אגודת ישראל אלא מהארכיון של ירדן בן-צבי. בין ההיסטוריונים החוקרים היה פרופסור רובינשטיין והוא אישר אשתדך, בסמפוזיון על רצח דה-האן, שהזעם נגד פרופסור דה-האן שנרצח על-ידי ההגנה היה באשר הוא הופיע בהצעה שלפיה הבית הלאומי היהודי יהיה בעצם באותם שטחים שבהם אנחנו נמצאים עכשיו, אחרי מלחמת ששת הימים, והערבים יקיימו את מדינתם בירדן. עקב המגעים עם מלך ירדן ועם המנהיגים הערבים, שהוא הבית לפנינו את הצעתו, שלפיה החלק הירדני יהיה מדינה ערבית — הופסקה מכירת הקרקעות בשטח ירדן שראשי הסוכנות היו כל כך מעוניינים בה. על השיחות של פרופסור דה-האן, שעצרו את המשך רכישת הקרקעות, בירדן יצא הזעם, על כך הוא הושמץ ועל כך דרפוהו עד אשר רצחוהו. לא יאומן כי יסופר, כאשר אנחנו מתכוונים בעמדה של פרופסור דה-האן שעליה הוא נרצח, אבל זוהי עובדה והיא מתאשרת בדוקומנטים.

מעמדה זו של הבית הלאומי על שתי גדות הירדן זו וזו עד לתוכנית החלוקה. ואיני צריך לומר עד כמה היתה התזוזה גדולה עד לתוכנית החלוקה ועד להסכמה מצד ישראל לוותר — על מה? על ירושלים, שירושלים תהיה בין-לאומית. המלחמות עשו את שלהן, זזו והערבים הזוזו.

איני חושב שמישהו היה מוכן לנבא כי דווקא מר מנחם בגין הוא יהיה זה אשר יוותר על סיני, ומר בגין יהיה זה אשר ייתן יד להגדרת מיוחדת לערבים, בשטחים שאותם כבשנו במלחמת ששת הימים — הגדרת האוטונומיה לערבים בשטחים לחמש שנים. אם כן, ללא כל ספק, מרומזת תזוזה נוספת.

לאור כל התזוזות שעשינו, ובמו עינינו חזינו בכך, אין לי כל ספק שאם אומנם חלה תזוזה בעולם הערבי, בנכונותו למשאומתן ישר וגלוי — הם יצטרכו לזוז ואנו נצטרך לזוז.

לסיכום הדברים, ראינו שכאשר ראשי מוסדות היישוב נוכחו בנכונות כנה של האומות המאוחדות לכוון מדינה יהודית, היתה נכונות לווייתורים מפליגים עד כדי תוכנית החלוקה, ועד לווייתור על ירושלים, ובכך לא קפצו הערבים על תוכנית זו. אבל מצד ראשי מוסדות היישוב היהודי היתה נכונות, כאשר הוצעה הצעה מעשית להקמת המדינה, כאשר הממשלה על טהרת הליכוד, בראשות מר בגין, ראתה לפניו הצעה מעשית של שלום עם מצרים, היא ויתרה על מרחב סיני ועל ימית והסכימה למתן אוטונומיה לערבים בשטחים.

אין לי כל ספק, שאם נעמוד גם כעת בפני הצעות מעשיות ורציניות לשלום, יהיה צורך לזוז. וכל תזוזה שתקדם את השלום תוך שמירת הביטחון תתברך. ראש הממשלה, התחלת, אל תרפה.

כעת, אדוני היושב-ראש, אף שהדיון הוא דיון מדיני מעיק, קשה לי, קשה לי לסיים את דברי בלי לתת ביטוי לסערת הרוחות בצידור החרדי. אולי אתם אינכם חשים בסערה זו, אבל הסערה היא גדולה כל כך ומספרה את הרוחות, אינכם יכולים לתאר אותה לעצמכם. מביאים כעת את הרב הראשי של

וגם מתנגדיו יאשרו כי מאז בחירתו של מר שמעון פרס לכהן בתפקיד ראש הממשלה נתונים כל מעייניו לקידום השלום. הוא לא הוסיף כל הזדמנות, לא היתה שום פניה שלא פנה אליה, וכל סדק שנראה לו כי נפתח לפניו חתר לפתוח כפתחו של אולם. אם לא התקדמו עד כה ההקדמות משמעותית, אף אחד לא יאשים בכך את ראש הממשלה, ואף אחד גם לא יאשים, שאי-ההיענות של הצד הערבי היתה בגלל עמדות נוקשות, כי, בעצם, כל הדלחות לשלום היו נעולות ולא הגיעו אפילו למצב של הצגת עמדות.

משום כך, כאשר יצא ראש הממשלה להיפגש עם מלך מרוקו נדלק אור של תקווה לתזוזה בקיפאון. אני חושב שגם האופטימיים ביותר לגבי מהלכי השיחות של ראש הממשלה ומלך מרוקו לא יכלו לקוות שכבר בפגישה הראשונה יגיעו למשהו משמעותי לקראת השלום, שמיידל לו כל כך רוב רובו של העם.

אם נרענן וזכרוננו ונקרא כיום את נאומו בכנסת של נשיא מצרים הקודם סאדאת, נראה שהנאום היה די חריף, די עוקצני, די דוחה. אם זה היה ביטוי לרשעי לבו ואם זה היה מס שפתיים למתנגדיו לצעור, אין זה משנה. הנאום היה חריף, אבל הצעד הדרמטי, הדרסטי, של עצם הופעתו בירושלים ובכנסת, זה כשלעצמו כישר תמורה ותפנית. הכרזתו של סאדאת "לא עוד מלחמה" כיסתה מעשית על כל הביטויים החריפים, הדוחים והעוקצניים, כך שאין להתרגש מהביטויים העוקצניים של מלך מרוקו. יש לראות בעצם הפגישה מפנה, כשם שבשעתו ראינו מפנה בהכרזה של סאדאת "לא עוד מלחמה". הכרזה שעוררה אצלנו תקווה לתקופה חדשה והביאה להסכם השלום, גם אם השלום הוא עדיין שלום קטוע, לא מושלם, אבל "לא עוד מלחמה". כשמצרים הכריזה "לא עוד מלחמה", נפתח עדיין חדש.

נכון, יש לנו בעיות רבות עם מצרים, אבל ידועה האמרה, שמוטב הרבה בעיות מבעיה אחת. כשלכן אדם יש בעיה אחת, זו בוודאי בעיית חייו. כהיותו חי, ברור שיש לו הרבה בעיות. במלחמה יש דאגה אחת, הדאגה לחיים. כאשר מגיעים ל"לא עוד מלחמה" — יש הרבה בעיות, אך אלה עדיפות מבעיה אחת.

פגישת ראש הממשלה מר פרס עם מלך מרוקו במרוקו, עצם ההזדמנות, עצם הפגישה, יש לה משמעות גדולה — פתיחת עירן חדש, שיחות ישירות, משאומתן ישר, פגישות פנים אל פנים. יש לזה משמעות רבה מאוד וזה פותח אפשרויות רבות. התפתחויות רבות עשויות לכבד משיחות ישירות.

המהלך הזה של מלך מרוקו נחקל בהתלהבות רבה על-ידי מצרים, שחשה כל השנים אי-נוחות עקב צעדו של סאדאת בבואו לירושלים. אם נבחנו יפה את העניין, התגובה של העולם הערבי נגד הביקור היתה שונה לגמרי, לא חריפה כמו התגובה שלו בעקבות ביקורו של סאדאת.

כך שאני רוצה לומר לראש הממשלה, כי עצם פריצת הדרך הזדמנה גלויה ומכובדת זו שיבוא למרוקו היא הישג גדול, וצריך לתת לו עידוד גדול. זו פתיחת כיוון חדש, ואין לי כל ספק שראש הממשלה יפעל וימשך לפעול בכל מיני דרכים להמשך הדו-שיח שהתחיל במרוקו.

גם אם עד כה, כפי שידוע, התנהלו שיחות בסודיות ובמסתור, אין כל ספק שהמפנה הזה של שיחות גלויות ומפגשים כלא פתחים הוא דבר גדול. כאשר יתנהלו שיחות, ובמיוחד כשהשיחות תהיינה גלויות, העניינים יזוזו, כל אחד יצטרך לזוז, בין שהוא רוצה ובין שהוא אינו רוצה, בין שזה רצוי ובין שזה אינו רצוי.

והייתי שמח אם ראש הממשלה היה מסכים אתי שהמרוקנים לא אמרו כן אמת.

אמרתי שיש בביקור הזה סימן נוסף לתהליך השלמה אטי וקשה שאנחנו רואים את ביטוי בחלקים שונים של העולם הערבי, לא מהיום. מאז ראשית הציונות, וביתר שאת מאז קום המדינה, אנחנו עומדים מול קואליציה קשה של העולם הערבי, קואליציה של אי-הכרה, של שנאה, של חרם, של מלחמה ושל טרור, ומולה אנחנו מנהלים מדיניות של שלום מבוסס על קיום וביטחון.

מדיניותנו איננה רק שאיפה לשלום. זאת מטרה נעלה וחשובה. היא לכדה איננה מדיניות, הרשו לי לצטט את הדברים שאמר מר קיסנינג'ר, בהקשר אחר, לפני שלוש שנים: "אם שלום הופך למטרה היחידה של מדיניות החוץ, הסחטנות תשלוט בדיפלומטיה. הצהרות נלהבות על השאיפה לשלום אינן מדיניות חרץ. למושג השלום יש לתת תוכן ממשי".

בעולם האכזרי והקשה שאנחנו חיים בו, בסכסוך ההיסטורי הקשה שבין העם היהודי לבין העם הערבי, מדיניותנו השואפת לשלום עומדת, להערכתי, על ארבע רגליים, ואני אקרא בשמותיהן — בניגוד למה שאמר כאן לפני חבר הכנסת גרנות, שהתייחס בצורה מקוטעת לדברים שאמרתי במקום אחר: רגל אחת חשובה מאין כמוה היא עוצמת ישראל, עוצמה מדינית, כלכלית, חברתית, אסטרטגית, צבאית; עוצמה ולא חולשה, לא חולשה שבהישענות רק על הכטחה של הצד שכנגד. הרגל השנייה היא — חוכמה מדינית, לא פזיזות ולא ריצת רגליים להרע, כפי שאנחנו אומרים בתפילות הימים הנוראים, ריצת רגליים להסכם באשר הוא הסכם. חוכמה מדינית — כן, לחפש הזדמנויות — כן, הרגל השלישית — רצון בשלום. זו מטרה עליונה ולא צריך לסגת ממנה. כיצד מדיני, ציוני מוסרי, מטרה אנושית, והרגל הרביעית, והיא חשובה כעניי מאד — אורך רוח, לא כי איננו רוצים שלום עכשיו, אלא כי אי אפשר להשיג שלום עכשיו בתנאים שנוכל לחיות בהם. וכמאבק הזה, כאשר צד אחד מאבד את אורך הרוח ואת הסבלנות, הוא עלול לאבד את הכול.

עוצמתנו ומדיניותנו במשך השנים הארוכות הביאו לשתי התפתחויות נוגדות בעולם הערבי: האחת — מגמה של הקצנה במדינות כמו סוריה, עירק, אירן, לוב; החרפה, צבירת אמצעי לחימה חרשים, שימוש בשיטות לחימה וטרור חדשות, שיטות נבזיות, מגמה שנייה — אומנם רק את ניצניה אנו רואים — אפשר לראות בה סימן של תחילת השלמה, לא במישור האידיאולוגי, אלא במישור המעשי, בזמן הנוכחי, עם קיומה של מדינת ישראל, השלמה מעשית. ירדן יצאה בשנת 1970 ממעגל המלחמה נגדנו. אף טרור לאורך אף הירדן, כמעט שאין טרור משם, מצרים, 1977, באופן פורמלי, רשמי, יצאה ממעגל המלחמה נגדנו, כרתה אתנו חוזה שלום.

מרוקו אינה דומה, היא שונה. 5,000 או 6,000 קילומטר מפרידים בינה לבינינו, ובכל זאת, יש כאן נדבך נוסף, קטן, אבל חשוב כסימן דרך, בתהליך הזה שעוצמתנו ומדיניותנו הביאו לו, תהליך של השלמה עם המציאות, וכמה ממדינות ערב מתחילות להבין אותו.

בירכתי על המפגש בתחילת דבריו, ואני מבין עליו שוב. הוא חשוב, אבל צריך להבחין בין המפגש לבין תוכנו ותוצאותיו. כאשר אנחנו דנים בתוכן, אני מוכרח לומר שאני מאוכזב עמוקות, לא מעמדת ישראל — אינני יודע אותה לפרטיה — אלא מעמדת מרוקו. מה חשב מלך מרוקו, שהוא יציג לנו אולימפוס? מהי תוכנית פס? הוא יכזב ויקרא לנו אותו מסמך שישראל דחתה? וראש הממשלה יודע בוודאי,

פתח-תקווה למשפט, ועל מה? על שמירת השבת. זהו בעצם, מיליון תפקיד של רב, תפקידו לעמוד על משמר השבת. היחס לרב, העמדתו לדין — זהו דבר מקומם, במיוחד כאשר כולם יודעים שראש עיריית פתח-תקווה עובר על חוק העזר האוסר קיום הצגות בליל שבת בקולנוע "היכל". רבה של פתח-תקווה והציבור החרדי בפתח-תקווה אינם בודדים במערכה. כולנו עממם.

אני פונה אליך, אדוני ראש הממשלה, על אף כל מה שמעסיק אותך, לעשות למען שלום בפנים, שגם הוא חשוב עד מאוד. הסערות האלה בתוככי הציבור החרדי גורמות תסיסה שאני רוצה שתדע את חומרתה. חמור מאוד שאנחנו מרשים את התסיסה הזאת ההולכת וגוברת, והיא תגבר אם ימשיכו בהפגנות יחס זה לרב של פתח-תקווה וללוחמים למען קדושת השבת. מלחמתם היא מלחמתנו ועליכם ועליך, אדוני ראש הממשלה, להקדיש זמן מסוים כדי לבלום את הפריצה, ושלום על ישראל.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת מנחם פרוש, אני רוצה לספר לך שנעשה מאמץ גדול בתל-אביב, ומחזירים את מכבי תל-אביב לשחק במגרש של בלומפילד, וכנראה בשנה הבאה לא ישחקו באיצטדיון המכבייה כדורגל בשבת.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

נתבשר כשורות טובות.

היו"ר ד' בן-מאיר:

רשות הדיבור לחבר הכנסת דן מרדור, בבקשה.

דן מרדור (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אליה לבנו גם בביקור של ראש הממשלה של מדינת ישראל במדינה ערבית ובקבלתו שם עליי השליט של אותה מדינה, במקרה זה מלך מרוקו, שהיה באותו זמן גם היושב-ראש התורן של הליגה הערבית ויושב-ראש הוועידה האסלאמית, לא התברכנו במפגשים רבים כאלה ואיננו משופעים בהם. כמעט מאליי מוכן שיש כאן סיפור של הצלחה למדיניות ישראל, הצלחה לדיפלומטיה הישראלית שהביאה לביקור כזה. אנלי זהו סימן נוסף, גם אם מרוחק, גם אם קלוש ומהבהב ולא באור ברוק מדי, לתהליך של השלמה שאנחנו רואים את תחילתו בעולם הערבי, השלמה עם קיומה של ישראל.

נתלוו גם ציללים צורמים ומיותרים, מן הצד המרוקני, לביקור הזה. אני מזכיר זאת רק דרך אגב, אבל אני חושב שטוב יעשה ראש הממשלה אם יכחיש את הדברים שפרסם בכיר מרוקני מייד לאחר הביקור, אחד מחמישה אנשים חשובים מאוד במרוקו, הידועים בשמותיהם — שרים ואחרים — דיבר עם כתבת "מעריב" ומסר לה — ואני מצטט — את הדברים האלה: "בשיחה הבהיר כי שיחתי כי למעשה קיבלו המרוקנים את הרושם ששמעון פרס יהיה מוכן להרחיק לכת ולהציג עמדות מעבר לחוכנית המוסכמת על ממשלת האחדות הלאומית. אם הדבר יביא למשבר קואליציוני, יהיה פרס מוכן אף ללכת לבחירות על רקע זה, הסבירו שליחי פרס שהכינו את המפגש לבני שיחם המרוקנים. המרוקנים התרשמו כי פרס יביא עמו הצעות חדשות מעבר לכל מה שהציע עד עתה, אמר הבכיר המרוקני. הבכיר המרוקני אמר כי שליחי פרס אפילו הוסיפו כי בחירות על רקע הצעות כאלה עשויות לגרום לכך שיותר מיוצאי מרוקו יעברו למתנהו של מר פרס — — —".

יש פה באמת ביטויים חמורים, גם לזלזול בעדה שלמה. אני מניח שהמרוקנים לא אמרו אמת כאשר הם סיפרו ששליח של שמעון פרס, שברגן את הביקור, אמר להם את הדברים האלה,

חוכרת ל"ח, ישיבה רל"א, כ"א בתמוז התשמ"ו (28 ביולי 1986)
— הודעת הממשלה על המצב המדיני —

הלכנו בדרך של מדינה אחרי מדינה. הוכרתי קודם את ירדן ואת מצרים.

מה פירוש ועידה בין-לאומית? משהו מאמין שהרוסים ירקדו לפי החליל שלנו, או אפילו לפי הקלרינט האמריקני? הם יבואו באמת לשמש שם פועלי כמה לתפאורה שהאמריקנים יציירו? אם הרוסים יבואו לוועידה, הם יבואו, כי הם יוכלו להשפיע בה, ולא, לא יבואו. מי יישב סביב השולחן? — ירדן, בכקשה, אנחנו רוצים בה. מצרים, בכקשה, אך גם סוריה תשב — זו ועידה בין-לאומית. גם אש"ף יוזמן — זו ועידה בין-לאומית. אולי מדינות ערב האחרות, הקונסנסוס הערבי — אלג'יריה, לוב, עירק, כשורה השנייה, לא רק ארצות-הברית, אלא גם צרפת, בריטניה, סין, ברית-המועצות. מה יעלה על השולחן של הוועידה הזאת? לא רק בעיית אוטונומיה או פשרה טריטוריאלית, או יהודה ושומרון, או פלשתיין. תעלה שם רמת-הגולן, כולה תעלה על השולחן. יהיו שם יהודה ושומרון ועזה, כולם יעלו על השולחן. תעלה שם "זכות השיבה" על השולחן, יעלו פליטים על השולחן. בחרור הזה יישבו כולם, וישראל תהיה מבודדת, מלווה באיזה חיוך אמריקני שיפונה לשני הצדדים. וכל הבעיות האלה יעלו על השולחן. יש מלכודת גדולה מזו, אם חס וחלילה דבר כזה יצליח? איזה עם נורמלי, שפוי, הולך למין מלכודת כזאת בעניינים פקוחות?

לכן, אני מציע לכולנו, אם אנחנו רוצים בשלום, לא לעסוק בחרגילים שאם לא יצליחו, חבל לדבר בהם, ואם יצליחו יביאו אסון על ישראל. צריך להתרכז בתוכנית שהיא שלנו, בתוכנית שיש לנו, קוראים לה קמפ-דייוויד, קוראים לה משא-ומתן ישיר, קוראים לה המלך חוסיין, ולא כל הערכים, ולא כל המעצמות, ולא ועידה בין-לאומית.

בינתיים הוא לא בא, אני יודע. לוועידה בין-לאומית — אני חושש שהוא עשוי לבוא, כי הוא יודע מה יקרה שם. לכן, כל עוד חוסיין איננו מגיע, אנחנו צריכים לעשות שלושה דברים: ראשית, לא ללאת מלהמשיך לקרוא למלך חוסיין לבוא למשא-ומתן עם ישראל: לגלות פתיחות: לדרוש ממנו לגלות פתיחות, לא לבוא עם אולימפוס: לחפש כל סדק אל הערכים כדי לדבר אתם. לכן בירכתי גם על המפגש הזה, גם אם לא תהייה לו תוצאות רבות.

דבר שני שאותו צריך לעשות בינתיים הוא לכנות חיים ביתד — בדרך כלשהי, ולא אכנס אליה, מפני שזה איננו הנושא היום — עם ערביי יהודה, ושומרון ועזה, כי אינני רואה הסכם כולל עם הערכים לא מחר ולא בעוד שנה בעניין זה.

כדי לאפשר בניית חיים כאלה והקמת מנהיגות אצל הערכים ביהודה, בשומרון ועזה, שתהיה מוכנה לדבר אתנו, צריך לעשות דבר שלישי, שהוא לא רק שקידה על עוצמתנו הצבאית, המדינית, החברתית, הכלכלית, הוא גם מלחמה עד תורמה באש"ף, בטרור: מלחמה צבאית, מלחמה מודיעינית, מלחמה של דה-לגיטימציה אידיאולוגית. כל עוד הארגון הזה יהיה קיים, כל עוד יחפשו אצלנו סממנים ונוסחאות איך לדבר עם אש"ף, שמא הוא יגיד סממה אחת או ישתמש בנוסחה אחרת — לא נתקדם לשלום.

אם נעשה את כל אלה — אני מאמין שגם לשלום נוכל להגיע.

היוז"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. חברי הכנסת, בואת מסתיימת ישיבת הכנסת היום. הישיבה הבאה — מחר בשעה 15:00. הישיבה הזאת נעולה.

שלא רק הליכוד דחה אותו, אלא כל ישראל דחתה אותו והיא דוחה אותו גם היום. הוא יציג לנו תוכנית כזאת, ואנחנו נגיד: כן, אנחנו נדון בה או בבסיסה? אני חושב שמלך מרוקו, עם כל אומץ הלב שגילה בעצם הפגישה, כאשר הגיע לתוכן, הראה קשיחות, הראה חוסר גמישות.

מהי תוכנית פס? — קורי 1967, לרבות ירושלים, פיגוי מיידי של כל היהודים מתוך השטחים האלה, הכרה באש"ף, משא-ומתן אתו. ורבותי, סעיף 4 לתוכנית — אזכור של "זכות השיבה" של הערבים לא ליהודה ולשומרון או לעזה, אלא ליפו, לחיפה, לעכו. כך בתוכנית פס, סעיף 4, והעיקר, אולי, כפי שראש הממשלה אמר בהקשר אחר, הוא לא מה שיש בה, אלא מה שאין בה. אין בה שם ישראל, יסבירו הסבירים ויבנו תלי-חלים של פרשנויות. הם לא שכחו איך כותבים ישראל בערבית, כאשר חיברו את תוכנית פס, גם לא בצרפתית. פשוט השמיטו בכוונה את שם ישראל. היא לא קיימת שם. אנחנו נקבל תוכנית כזאת?

אמנון לין (המעריך):

אבל הוא דחה אותה.

יעקב ז'אק אמיר (המעריך):

עם מי אתה מתווכח?

דן מדידור (הליכוד):

אני לא התווכחתי, ידידי, לא אתכם ואפילו לא עם ראש הממשלה. אני רוצה לומר, שאני בטוח, שראש הממשלה, לא בטלויזיה, אלא במרוקו, בזמן השיחה, אמר למלך: לא בא בחשבון. אם זאת התשובה שהוא נתן, אני מברך עליה, ולא טענתי שהוא אמר אחרת. אני אשמח לשמוע ממנו כאן, לא כמו בדברי הפתיחה, הכחשה ברורה או דברים כרוכים: תוכנית פס איננה קבילה עלינו, לא כתוכנית שנקבל, ולא כתוכנית שעל בסיסה נדון. צריך לדעת לומר "לא" כאשר מוגשות תוכניות כאלה. "לא" באל"ף רבתי לתוכניות כאלה הן בעצם חלק מ"תוכנית השלבים" הידועה.

ינתנה הודעה משותפת בסוף הבוקר, הודעה שעצם פרסומה הוא חשוב ומצביע על רצון להראות רוח טובה. שהרי אפשר היה לא לפרסם הודעה. בהודעה המשותפת נזכרת תוכנית פס כעמדת מלך מרוקו. מדוע אין נזכרת שם עמדת ישראל? אני זוכר הודעה משותפת אחרת, שניתנה באיסמעיליה, בדצמבר ב'1977. נאמר שם: העמדה המצרית היא כך וכך — מדינה פלשתינית, והנשיא סאדאת קרא בפיו באנגלית: "העמדה הישראלית היא, שערביי יהודה ושומרון ועזה ייהנו מאוטונומיה או משהו בדומה לזה. אפשר היה לומר: תוכנית פס, אמר המלך, ואנחנו אמרנו את תוכניתנו — קמפ-דייוויד, משא-ומתן בלי תנאים מוקדמים וכו'. חבל שזה לא נאמר.

אני רוצה להתריע על סכנה אחת, ונדמה לי שלא כולנו רואים אותה כפי שאני רואה אותה — ועידה בין-לאומית. שוב ושוב נזכר הביטוי הזה: פורום בין-לאומי. ביטוי אחר: ועידה בין-לאומית. ביטוי אחר: ליווי בין-לאומי. ברור שזו איננה מדיניות ישראל. הממשלה מעולם לא החליטה על כך, ולא במקרה איש לא הביא לממשלה הצעה כזאת, כי אין רוב בממשלה לא לליווי בין-לאומי, לא לפורום בין-לאומי ולא לוועידה בין-לאומית. אבל מדוע זה כך? הרי יש שתי דרכים אפשריות: אחת — באמת, כולם ביתד, כל הערכים ביתד, כל הבעיות ביתד, סביב שולחן אחד, ועידה בין-לאומית תפתור אותן. יש דרך אחרת — מדינה ערבית אחת חסכים אתן, אחריה מדינה ערבית שנייה, אחריה מדינה שלישית. אנחנו

הישיבה ננעלה בשעה 19:01.